Թ. ՏԱՐԻ 2454 ԹՈՒԱԿԱՆ ՀԱՅՈՑ 21 ԱՐԵԳ 4384 28 ՄԱՐՏ 1892 12 ՐԱՄԱԶԱՆ 1309 ՇԱԲԱԹ

20 ՓԱՐԱ.

ՆԱՄԱԿ ԿԱՄ ՈՐ ԻՐ ԻՑԷ ԳՐՈՒԹԻՒՆ ՊԷՏՔ Է ՈՒՂՂԵԼ ԱՌ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԵԼՔ ՕՐԱԳՐԻ

Galata, Constantinople

درعلیه اداره سی آره‌وك غزته‌سی

Direction du journal AREVELK
Galata, CONSTANTINOPLE

ԱՐԵՒԵԼՔ

ՕՐԱԳՐԻ

Քաղաքական եւ Ազգային

20 ՓԱՐԱ.

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ. Պոլսոյ համար Տարեկան դրամական արժէք	150
» » Վեցամսեայ » »	75
» » Եռամսեայ » »	40
Օտար երկիրներէ Տարեկան »	56
» » Վեցամսեայ »	28
Ընտիր թուղթի վրայ մասնաւոր տպագր. Տարեկան Օմ. Ոսկի	2
Դաւառաց թղթատարի ծառայութիւնակ Դրուշ	50

Գրութիւնս ուղղուած նամակ կամ այլ գրութիւն ես չի տրուիր։

Les annonces sont reçues AUX BUREAUX DU JOURNAL

Աէրէլի ներկայ համարը, բաց ի իւր սովորական նիւթերէն, կը պարունակէ նաեւ հետեւեալ յօդուածներ.

ՕՏԱՐ ԾԱՆՈՒՆԵՐ. ԵՐԳ ՅԻՆԼԱՆՏԱՅԻ Թ. ԹԷՐԶԵԱՆ

ՄԵՐ ԴՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ. ԱՐՈՒԵՍՏԸ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ՎԵՐՋ։ Վ. ՄԵՍՐՈՊ

ԱՏՑ ՄԸ ՆԻԿՈՄԻԴԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ Գ. ՆԵՄՇԷ

ՎՈՍՓՈՐԷՆ Ի ՆԵՎԱ Գ. ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆ

ԱՌԻՏՐԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ՎԷՐՏԻ ԿԸ ՃԱՆՉԱՆԱՍ ԵՐԿԻՐՆ. (ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ) Վ. ՄԱԼԷԶԵԱՆ

ԽՕՍՈՒՆ ՕՐԱՑՈՅՑ

Կը յիշեցուանենք «Արեւելքը» ձեռքէ գնողներուն որ չմոռնան ներկայ Թերթին հետ լրագրավճառէն պահանջել, նաեւ յաւելուածը որ անվճար Թուղթի վրայ տպուած է։ Ամէնքին գինը ԲՍԱՆ ՓԱՐԱ։

Կ. ՊՈԼԻՍ, ՄԱՐՏ 28/9 ԱՊՐԻԼ 1892

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Ազգային կացութիւն

ՔԱՆԻ ՄԸ ԹԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ստորեւ կը հրատարակենք Նամակ մը, որ «Ռուսահայ Մարդասէր մը» խորագրով չորեքշաբթի աւուր խմբագրականին առթիւ դիտողութիւն կ'ընէ թէ Արեւմտեան Հայոց ազգային կանոնագրերու ճշդիւ գործադրման և կտակեալ գոյից ու ստացուածոց անվնաս պահպանման խնամ չտանելն է պատճառ Աէրէլի դանդատած իրողութեան, — կտակներու նուազիլն Արեւմտեան Հայոց մէջ, մինչ հակառակը տեսնելու վրայ ենք Արեւելեան Հայոց մէջ։

Ցաւալի ճշմարտութիւն մ'է այս, ազգային սեփականութեանց նկատմամբ ազգային անտարբերութիւնն։

Այս անտարբերութիւն ապաքէն այնքան ընդհանուր է որ կտակներու մասին նամակագրին նշանակած պարագայք նոյն ընդհանուր իրողութեան իբրեւ մանրամասնութիւնք պէտք է նկատուին։

Այսչափ տարիներէ հետէ ազգային լրագիրք կը գրեն, Պատրիարքարանն ալ պաշտօնապէս կը պատուիրէ, և ամէն ոք անհատապէս գիտողութիւն կ'ընէ թէ ազգային կալուածներն ապահովագրել պէտք է, որպէս զի տարեկան ծախքի մը փոխարէն թէ ազգային կտակներն ապահովուին, թէ նոր կտակներ ընելու քաջալերուին անոնք որ տրամադրութիւն ունենան, և թէ եկեղեցիներ ու գպրոցներ օրին մէկն յանկարծ խեղճութեան չմատնուին։ Բայց դեռ կը գտնուին Թաղական Խորհուրդներ որք այս տարբերական գգուշութիւնն ի գործ չեն դներ, կարծես թէ ապահովագրութեան գումարն իրենց գրպանէն պիտի ելնէր, — և մինչեւ իսկ իրենց գրպանէն ելնէր, չէ՞ մի որ ամէն թաղեցւոյ պարտականութիւնն է սատարել պահպանման թաղային գոյից, նախորդներէն ժառանգեալ գոյից, որոյմէ իրենք և զաւակունք օգտուելու են, և զորս պէտք է նոյնութեամբ փոխանցեն թաղային յաջորդ սերնդոց։ Հետաքրքրաշարժ կը լինիներ իմանալ թէ ինչ պատճառաւ ենի Գափուի հրկիզեալ կալուածք չէին ապահովագրուած, երբ այնքան անհատներ իրենց տուները կրցած էին ապահովագրել նոյն այն թաղին մէջ։

Կտակը կատակ չի վերցներ։ Երբ կտակեալ կալուածներ պահպանելու այսքան անփոյթ գտնուինք, օրին մէկն ալ կրնայ պատահիլ որ պահելիք կալուած ամենեւին չունենանք կտակեալ։

Պէտք չէ՞ միթէ որ Պատրիարքարանը քիչ մ'աւելի ազդու ընթացք բռնէ զանցառու Թաղական Խորհրդոց նկատմամբ, որպէս զի այնպիսի ժամանակ մը երբ գպրոցներ, եկեղեցիներ և ազգային կալուածներ չինելու համար մեծաքանակ գումարներ դիւրաւ չեն հայթայթուիր և բարերարներ՝ Արեւմտեան Հայոց մէջ նաւթի հորերուն չափ առատ չեն գտնուիր, գո՛նէ կեցածներուն ապահովութեան համար բնաւ ջանք եւ զոհողութիւն չինայուին։

Երբ մայրաքաղաքիս մէջ իսկ մեր աչքին տակ գտնուած ազգային սեփականութեանց պահպանման անհոգ ենք այսքան, հա՞րկ է յիշեցնել թէ վանքերու ընդարձակ սեփականութեանց պահպանութեան վրայ ո՛չ ոք կը խորհի այժմ։

Քանի մը ամիս յառաջ յատկապէս ուշադրութիւն հրաւիրեցինք այս խնդրոյ վրայ, վանքերու հողերուն նկատմամբ Թափուի օրէնքն և մասնաւոր հրամանագրերն յիշեցնելով, և օրինական տրամադրութեանց համեմատ այն հողերու սեփականութիւնն ապահովելու պէտքն զգացնելով։ Ազգ. Վարչութիւնն այս խնդրով զբաղած է այլ և այլ առիթներով, բայց չգիտենք թէ գործադրման ճամբուն մէջ ինչ եղած է ցարդ։ Քանի մը վանահայրերու անձնական հոգածութենէն զատ, փոփոխութիւն չենք տեսներ իրաց նախորդ վիճակին մէջ։

Բայց մեր ազգային անտարբերութիւն միայն նիւթական սեփականութեանց պահպանման գործին մէջ չերեւիր, իմացական հարստութեանց պահպանման ալ ոչ նուազ անտարբեր ենք։

Ազգ մը որ առնուազն քսան դարու իմացական կեանք մը ունի, ազգ մը որ քրիստոնեայ հնագոյն եկեղեցիներ մը կը պարծի, ո՞ր ատենն հոգածու է սակայն իւր նախնեաց գիրքերը, ձեռագրերն, յիշատակարանները, եկեղեցական և այլ արձանագրութիւններն ու զանազան նուիրական հնութիւնները պահպանելու։

Կ'ըսենք թէ Հայք աւանդապահ են։ Բայց այն հնմարիտ աւանդապահութիւն, երկիւղած պահպանութիւնն այն ամէն առարկայից որք անցեալ տոհմային-եկեղեցական կեանքը կրնան լուսաւորել, այն գիտական զգուշութիւն կրօնական ազգի մը կրօնական և այլ յիշատակարաններն անեղծ պահպանելու մեծաւ մասամբ կը պակսին Հայերուն։

Վանք մը կայցեք, և մեծագոյն վանքերէն մին, ուր ձեր նախաճաշին համար բերուած պանիրն հաւանօրէն գրուած է քանի մը դարերու պատուական հնութիւն ունեցող ձեռագիր մատեանի մը պատռած թերթերուն վրայ։

Կամ այնպիսի ձեռագրաց վրայ որք հին պայքարներէ Հայ եկեղեցւոյն անվթար զերծանիլը կը պատմեն՝ կը տեսնէք յաղթանակն ոչ թէ այն մեծահամբաւ ախոյեաններուն, այլ... Ընչին մուկերուն։

Այս ընդհանուր անհոգութեան մէջ երբ խորհինք պահուած եկեղեցական գանձերու թուոյն վրայ, որոց մէջէն հանուած է ամբողջ հայ գրականութիւնը, կ'ապշինք ո՛չ այնքան թանկագին յիշատակարանները մեզ հասցնողներուն հեռատեսութեան վրայ, որքան նախնեաց իմացական և բարեպաշտական յիշատակարաններուն առատութեան վրայ որ այնքան կորուստներէ ետքն ալ դեռ բաւական պատկառելիութիւն մը կը կազմեն։

Պէտք չէ որ այս ամէն գրական և այլ յիշատակարանք խնամով հաւաքուին և Ազգային Մատենադարանի մը մէջ պահուին, ի վայելս բարեպաշտից և դրասիրաց։ Մինչեւ հիմա ունենալու չենք՝ նք շնորհքով կազմակերպեալ Մատենադարան մը իւր յատուկ մատակարարութեամբ, ընդարձակ սրահով, գրեանց, ձեռագրաց և հնութեանց ճոխ հաւաքածոյներով, ինչպէս ունին մեզ հայրենակից ժողովուրդք։ Պէտք չէ՞ր միթէ որ Կ. Պոլսոյ մէջ այսպիսի կեդրոնական կազմակերպութիւն մը իւր դաւառային ճիւղեր ևս ունենար, որք ատ և անդ իբրեւ անկարեւոր մի կողմ նետուած սրբազան նիւթերը ժողվելով կեդրոնական մարմնոյն ղրկէին, ի վիճակի գտնուելով մինչեւ իսկ վճարումներ ընելու՝ սրբազան առարկայները կորստեան և ոչնչացման վտանգէն զերծ պահելու համար։

Աէրէլ քանի մը անգամներ այս օգտակար հաստատութեան վրայ առաջարկներ ըրաւ, եւ վերջին անգամն իբրեւ բարերարի մը մտադրութեան արժանի գործ յանձնարարեց Մատենադարանի ուրոյն շէնքի մը կառուցումն, իւր պիտանի բաժանումներով, և մասնաւոր մատակարարութեամբ ընդ հովանաւորութեամբ Ս. Պատրիարքի Հօր։ Իւր ներկայ խմբագրութեամբ Մաւոյ հանդիսի հրատարակութեան առաջին թիւերէն միոյն մէջ ալ Հրանտ էֆ. Ասատուր՝ հանդիսին տնօրէնը՝ գրած էր ընտիր յօդուած մը՝ Ազգ. Մատենադարանի գաղափարին ու հաստատութեան պատմութիւնն ու նկարագիրն ընելով։ Թէեւ ուրոյն շէնք մը կառուցանելու խորհուրդը թոզուի ինչ ինչ մտածութիւններով, բայց միշտ ի դէպ է պահանջել մասնաւոր խնամակալութեան մը կազմութիւնն Ազգ. Մատենադարանի համար, որ պէտք է իբրեւ նուէրընկալ հաստատութիւն մը ճանչուի, իւր հաստատութիւն ունենայ, և ինքնօրէն կազմակերպութիւն մը, որով գոհացում տրուի իմացական մեծ պէտքի մը։ Կանոնագիր մ'ալ անչուշտ պէտք է յօրինուի, որ արդի հանգամանաց մէջ այսպիսի հաստատութենէ մը օգտուելու պայմաններն ու միջոցները ցոյց տայ հասարակութեան, որ ամէն դրասիրաց մեծագոյն կարօտութիւններէն մին կրնայ լեցնել։ Գոհացուցիչ է որ Ուսումնական Խորհուրդը վերջերս ինչ ինչ տնօրինութիւններ ըրաւ այս մասին, Դրապետի շատ լաւ ընտրութիւն մը կատարելով յանձին Աղաբէգեան Մարկոս էֆէնտիի, և ձեռնհաս անձերէ յանձնաժողով մը կազմելով։ Բայց մեզ կը թուի թէ Մատենադարանի համար պէտք եղածն է ո՛չ թէ յանձնաժողով մ'է գրագէտ անձերէ, այլ թէ գրագէտ և թէ գրամատեր անձերէ խնամակալութիւն մը, նման կեդրոնական վարժարանի խնամակալութեան, որ թէ ուսումնական և թէ նիւթական մասին ապահովէ այս նորակազմ հաստատութեան կեանքն ու գոյութիւնն։ Որովհետեւ Ուսումնական Խորհուրդը նոր բան մ'ընելու և օգտակար հանդիսանալու գովելի տենչ մը կը ցուցնէ, արժան կը համարինք իւր մասնաւոր ուշադրութեան յանձնարարել Ազգ. Մատենադարանի համար տեւական տնօրինութիւն մ'ընելու ակներև պէտքն, այն ապահովութեամբ թէ ամէն զարգացեալ մտքի տէր ազգայինք սիրով պիտի ողջունեն այս ուղղութեամբ ամէն բարեդէպ տնօրինութիւն, որով Ազգ. Մատենադարանն իրականութիւն մը, կենդանի հաստատութիւն մ'ըլլայ վերջապէս։

Ասասիկ մեր խմբագրականին մէջ ակնարկեալ Նամակը։

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ԿՏԱԿՆԵՐԸ

Ռուսահայ Պ. Ղուկասեանի կտակին ներբողելից նկարագրութիւնն ընելով, երէկուան Արեւելքի Ազգ. տեսութիւնը կը վերջանար սա պարբերութեամբ.—«Կա՛մ այն է թէ Ռուսիոյ Հայոց «աչքը կուշտ» է, և կամ այն տեղի հարուստները մերիններէն աւելի համեստ են»։—

Ինչ որ ալ ըլլայ, կ'երեւի թէ ռուսահայ կտակողք իրենց մեռնելէն վերջը կտակին խղճի մտօք կատարուելուն առաւել վստահութիւն և հաւատք ունին. կ'երեւի թէ այնտեղի ազգ. իշխանութեանց և պաշտօնէութեանց համար կտակաց անթերի գործադրումն և մանաւանդ յարատեւ արդասաւորութիւնը նուիրական և անսեղի պարտաւորութեանց կարգ անցած և այսուամենայնիւ գասակարգի մէջ՝ կտակելու տեսակէտով՝ դիրքը գերազանցելու եռանդ մը գոյացած է։

Եթէ խնդիրը դատենք այս կէտէն, կարծեմ թէ ալ բաղդատութեան գաղափարն իսկ չենք կարող ածել ի մտ. զի, մի կողմ ձգելով դրամային կտակը, երբ նկատողութեան առնունք կալուածական կտակներն՝ զորս թրքահայք բարեպաշտական կամ կրթական նպատակաւ նուիրած են ազգին՝ իրենց գործադրման եղանակով երբեք չեն կրցած շարժառիթ և գրգիռ հանդիսանալ յաչս այլ ուսեալ ազգայնոց։

Զաղաթիա, Բերա, Գատրգիւղ եւ մասամբ Գումգապուն մեր հայուէն դուրս թողլով, կը տեսնենք թէ մեր բազմաթիւ Թաղ. Խորհուրդք, կտակագրերը խորհրդարանի պատէն կախելով և այդ կալուածոց եկամուտը գանձելով հանդերձ, բնաւ չեն խորհիր անոնց նորոգութեան, բարգաւաճման և յաւերժացման...։

Այս կարգի Թաղ. Խորհրդոց շարքին մէջ օրուան գիւղացին կը համարուի անչուշտ եէնի գաբուի Թաղ. խորհրդոյ մարմին, որ Առաքելոց եկեղեցւոյն կտակեալ 8—9 տուներու փճացումն անխնայ դիտեց վերջին ահաւելի հրդեհին ատեն. այդ տանց եկամուտն մեծաւ մասամբ կը մատակարարէր տեղւոյն երկաթ վարժարանաց ծախքն. և սակայն, վերոյ յաջորդող Պատ. Թաղ. Խորհուրդք չէին խորհած ապահովագրութեան ներքեւ առնուլ և մանաւանդ անասատած էին Պատրիարքարանի հրապարակային յորդորանաց. բանն՞նք նաեւ թէ ազգկանց Հայկանոյշ վարժարանն՝ որ ժամանակին 1000 ոսկւոյ արժած էր ժողովրդեան քսակին՝ հրդ ճարակ եղաւ անապահով...։ Եւ մենք տակաւին չենք արժանացած զէթ մեռեալներն, մանչերու վարժարանն, Հայլն, ապահովագրեալ տեսնելու բարեբախտութեան։

Նմանօրինակ ցաւալի պարտազանցութիւնք կ'ոչնչացնեն ամէն բարեպաշտական իդձերն ու արտայայտութիւնները. և ահա այս պատճառաւ թրքահայոցս ընկերական մակարդակն—լրագրութիւնն և պաշտօնական մարմինք—կտակային յոյժ ցանցառ խղդրոց հանդէպ մուրացիկ հանգամանք մը ստացած է գրեթէ։

Մեր պաշտօնական մարմնոց ստուարաթիւ մեծամասնութեան համար գոգցես բոլորովին անծանօթ բաներ են «հաւատարիմ աւանդապահութիւն և բարւոք մատակարարութիւն»։

Յակոբ Ե. Կէոքչեան

ՔՂՂԱԳՐԱԿԱՆ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

Ֆրանսական գաղթականութիւնք ժամանակէ մ'ի վեր հոգ կը պատճառեն Փարիզի կառավարութեան։ Վերջին տարիներու ֆրանսական մեծագոյն յաղողուածն էր Մատակաքարի մեծ եւ կարեւոր կղզւոյն վրայ ֆրանսական թեւարկութեան հաստատումը։ Մատակաքարի թագուհին որ բնիկ մարկաշ ցեղին կը պատկանի, քրիստոնէութիւն ընդունած է բողոքական միսիոնարներու ձեռամբ, և իւր խորհրդականներով հանդերձ աւելի անգլիասէր է քան ֆրանսասէր, եւ այս մտային տրամադրութիւն գործնականի մէջ գժուարութիւններ կը պատճառէ ֆրանսական իշխանութեանց։ Կղզւոյն մէջ միամիտք կը զրպարտեն ֆրանսացիները թէ մարկաշ տղայքն սպանելով անոնց սիրտերը կը գործածեն համայնաբոյժ դեղեր շինելու։ Երեսի՛ ժողովոյ շաբաթ աւուր նստին մէջ բացատրութիւն խնդրուեցաւ Պ. Ռիպոյէ, որ ըսաւ թէ Մատակաքարի մէջ ամէն բան վարդագոյն չէ։ Բայց հրապարակային վիճաբանութիւն մը աւելի կրնայ ծանրացնել կառավարութեան գժուարութիւնները։ Ցայսմի է թէ Անգլիա Մատակաքարի մէջ իւր հպատակաց համար անգ. դատարաններ ունի։ Պ. Ռիպօ ծանուցեր է Անգլիոյ որ եթէ հաւանի իւր դատարանները ջնջել այն կղզւոյ մէջ և միայն ֆրանսական դատարաններու իրաւասութիւնը ճանչէ, նոյն զիջումը Ֆրանսա Զանզիպարի մէջ Անգլիոյ պիտի ընէ, ֆրանսական դատարանը ջնջելով և անգլիական դատական իշխանութիւնը ճանչելով ֆրանսացի հպատակաց համար եւս։ Կը մնայ տեսնել Անգլիոյ պատասխանը։

—Պէհանզէն սեւամորթ թագաւորն Տահոմէի տարեկան 20 հազար ֆր. թոշակ կ'ընդունէր Ֆրանսայէն։ Իբր 300 հազար հպատակաց վրայ կ'իշխէ, և հիմա Ֆրանսայի դէմ կը հանէ 10-12,000 զօրք և 1,300 Ամազոն զինուորուհի։ զի Տահոմէի կիներն այրերուն չափ կատաղի կռուողներ են։ Գերմանք Տահոմէի թագաւորին ծախքը են 2,500 արագահարուած հրացան և չորս թընդանօթ։ Իւր զօրաց մեծագեալ մասն հին ձեւով հրացաններ ունի։

ԴԷՊԹԵՐՆ Ի ՓԱՐԻԶ

Նախորդ երկու թիւերով ծանուցինք զարմանալի ձերբակալումն ահաւելի չարագործին որոյ անունն է Ռավաշոլ, անուն որ պահ մը զգ կ'ազդէր, և որոյ տէրը Ֆրանսացիք կը դիտեն այսօր նոյն զգացմամբ որով կը դիտուին Ափրիկէի անտառներէն բերուած վայրի գազաններն, որք եթէ ազատ թողուին՝ տակնիվրայ կ'ընեն։

Դէպ ի ո՞ր կողմ պիտի ուղղուէր։ Օ՛հ այս բան շատ փոյթը չէր։ Բսած չէ՞ր. «Աստուծոյ պաշտպանութեանը տակ։»

Անձուկ, մութ փողոցներու մէջ մտաւ, շրջաններ ըրաւ, հետապնդեալ չարագործի մը պէս որ կը ջանայ իր հետքն անհետացնել։

Հէք աղջիկը կը քալէր խելայեղ, խենդի մը պէս, գլխիկոր, հեւ ի հեւ։ Ամեն մէկ քայլին իւր սիրտն աւելի ուժգին կը բաբախէր, քունքերը կը սեղմուէին և կը թուէր իրեն թէ գլուխը պիտի պայթի։ Այն ատեն, զգալով որ սրունքները խոյս կուտային իր տակէն, յանկարծ կը կայնէր՝ առաջքի մը կրթնելու և չունչ առնելու համար։

Թիչ մը հանգիստ եղաւ, նորէն ճամբայ կելնէր, ըստ բախտի, գլուխը լեցուած անյարիր, ազմկալից խոհերով։

Յանկարծ անձուկ և լուին փողոցէ մը դուրս ելնելով, ինքզինքը գտաւ Քաբուսինի պուլվարին վրայ։ Պոզոսային վրայ կը տեսնուէին տակաւին քանի մը կառքեր, ոմանք արագօրէն վազելով ճամբորդ ունենալնուն, և այլք դանդաղօրէն երթալով։ Ցետոյ, կերուէին երկու սեռէ գիշերայածներ, սովորական յաճախորդք կասկածելի գարնիզբատումներու և գիշերային ճաշարաններու։

(Շարունակելի)

—)(24)(—

ԹԵՐԹՕՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ

ԷՄԻԼ ՌԻԹՊՈՒՌ

ՍԱՆՏՐԻՅԵՈՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԳՈՐԾԱՏԱՆ ՊԱՐԻԿԸ

Բոլ գեսին սահեցաւ և մայրը գինք բռնելու ժամանակ չունեցած, տղան արդէն կը գտնուէր գործատեղեակ տանող նրբանցքին մէջ։ Իր խաչն բոլոր գործաւորուհեաց ցուցնելու չէ՞ր։

Ո՛վ զրութիւն մայրական զգացման։ Տիկ. Մելվիլ կարծես կերպարանափոխուած էր հիմակ։

Բոլոր կորովը վերստացած էր։

Իր գաւկին տաք համբոյրներն, որուն կուդէր զոհել իր անձը, վերկենցաղած էին զինքն աւելի զօրաւոր քան երբէք, կրռուելու համար այն դժուարութեանց դէմ որոց պիտի հանդիպէր։

Կը լսէր տղուն զուարթ աղաղակները որք գործատեղէին կուգային։

—Բո՛լ, Բո՛լս, մրմռաց, պարտաւորութիւնս եկար ինձ թելադրեցիր։

Ցետոյ, սրունգներուն վրայ կանգնելով, լուսաշող ակնարկով.

—Պիտի աշխատիմ, դոչեց, ո՛հ, ա՛յս, պիտի աշխատիմ։... գիշեր ցերեկ, անդադրում։

«Ես հանրածանօթ եմ, փառք Աստուծոյ, պիտի օգնեն ինձ։ վարկ պիտի ստանամ։ շրջաբերութեան եղած փոխանակագրերը վար պիտի գրուին։... տո՞ւնս պիտի ազատեմ։

«Որդիս, պաշտեցեալ զաւակս, դուն իմ քովս պիտի՛ ըլլաս ինձ օգնելու և վիս վարելու համար։ Եւ Աստուծոյ օգնութեամբը, նորէն պիտի շահիմ այն ստակը զոր հայրդ գողցաւ քենէ։»

Թէեւ այլ եւս վաճառատան գործերովը չատ չէր զբաղեր, Կասթոն որ Մելվիլ չարտնած էր դրամարկղն տեսարակը բռնել, և ինչպէս ըսինք, պահել դրամարկղին բանալին։ Այս մասին Պլանշ ամենեւին մտահոգ եղած չէր։ Նոյն իսկ ինքզինքը բարեբաստ կը համարէր, յուսալով որ մուրեթեան շրջանէն հեռ, իր ամուսինը իրեն պիտի դառնայ, հաճոյից յագեցման մէջ բանականութիւնը վերատին գտած ըլլալով։

Պարապ յոյս, աւա՜ղ։ Եւ եթէ Կասթոն որ Մելվիլ Պլանշի չէր դարձուցած այս բանալին, զոր այլ եւս իր քով պահելու իրաւունք չունէր, պատճառն այն էր որ Թըշուառականը կանխամտածած էր ձեռք անցնել իր կնոջը պահած դրամագլուխը, որպէսզի իր սիրուհւոյն քմահաճոյքները գոհացնելու գործածէ զայն։

Ադզ, Օր. Արմանտ ստիպած էր զնա հեռանալ ամուսնական յարկէն և անիկա հնազանդած էր առանց մեղքէն անցուցնելու թէ, իր կինը կողոպտելով, անանկութիւն, կործանում թողած չէ՞ր ըլլար իր ետին։

Միացած էր Արմանտի, որ անոր կը սպասէր բոլորովին պատրաստ մեկնելու և երկուքը մեկանց գացած էին Արեւմտեան կայարանին մօտերը գտնուող քաղաքաթիւ օթէլներէ մին։

Մելվիլի զիտաւորութիւնն էր օրուան առաջին ժամերը գործածել այն գումարներու գանձմամբ որք իր կողմէ և իր անունամբ արուած էին զանազան հաստատութեանց։

Մատանէ՝ ինչպէս են շարագործք ընդհանրապէս, նոյն իսկ ամենէն կարծրասիրտները, Մելվիլ ներկայացաւ դրամատունները բացուելնուն պէս և ժամը երեքին իր կինն ու զրպին բոլորովին կողոպտուած էին։

Քանի մը ժամ ետքը Կասթոն որ Մելվիլ և Օր. Արմանտ Հաւր գացող կառախումբ մը կը նստէին։ Անկից ալ շոգենաւ պիտի նստէին՝ Ամերիկա երթալու համար։

Ժ.

ԲԱՑՕԹԵԱՑ

Դառնանք Կապրիէլ Անկլատի, այս տարաբախտ աղջկան որուն կեանքը խորտակուած էր իր արշալոյսին մէջ։

Երբ Տիկ. Մելվիլ հեռացաւ սոսկալի յայտնութենէն ետք, մանկամարդ աղջիկը աչուրներն յառած մնացեր էր գոցուած դրան վրայ և այնպէս զգաց թէ ա՛լ չպիտի տեսնէ զայն որ կը տանէր իր անպատուութեան գաղտնիքը։

Կը հասկնար թէ ալ չէր կրնար, ա՛լ պէտք չէր որ մնար այդ տան մէջ։ Ա՜հ, լաւ կը զգար թէ իր ներկայութիւնն այդ պղծուած յարկին տակ, ամեն վայրկեան տանջանք մը պիտի ըլլար նախատեալ կնոջ համար։

Ոճրէն ի վեր քանի անգամներ ըսած էր ինքնին.

—Ա՛լ չեմ կրնար հոս մնալ։

Տքնութեան գիշերները, զորս կանցուցնէր աղօթելով և լալով, քանիցս վար նետուած չէ՞ր խեղճ աղջիկն իր անկողնէն՝ հագուելու համար ճանապարհօր և խոյս տալու։

Քանի՜ քանի՜ անգամներ, գերագրգռութեան ազդեցութեան տակ, ծրարած էր իր գոյքերը և առած էր մի քիչ դրամն՝ մեկնելու համար, առանց ինքնին հարցնելու իսկ թէ ո՞ւր պիտի երթար։

Բայց միշտ ընկրկած էր այս գաղտնի մեկնման առջեւ և յառաջիկային թողած էր որոշում տալ։ Բայց լաւ կը զգար թէ, ինչ որ ալ կարենար ընել, չպիտի զերծ մնար ուղեւոր մը։

Հիմակ, այլ եւս վարանելու, ժամանակ անցնելու չէր։ Նոյն հետայն որոշում մը տալու էր։

Առնուլ քալելը պէտք մը եղած էր։ չպիտի խոյս տար, այլ պիտի հեռանար տունէ մը ուր իր ամօթն պէտք չէր որ երեւան ելնէր։

Սակայն կը տանջուէր մտածելով որ պիտի մեկնէր առանց նորէն տեսնելու Տիկ. Մելվիլը, որ այնքան անկեղծօրէն սիրած էր զինքը։ Եւ յիշելով այն հոգածութիւնն որուն առարկայ եղած էր ինք, վարպետին զորովն իրեն նկատմամբ, անոր բոլոր բարութիւնները, նորէն տարտամութեան մէջ կիյնար։

Բայց ոչ, պէտք էր մեկնիլ, անմիջապէս մեկնիլ։

—Ա՛լ բան մը վար դնելու չէ վիս, ըսաւ ինքնին։

Շատ ատեն պէտք չեղաւ պատրաստելու համար իր պզտիկ րեսը։

Սակայն բաժնուելէ առաջ այս սենեկէն ուր մաքուր մնած էր եւ ուսկից դուրս պիտի ելնէր ընդ միշտ արատաւորուած, անպատուուած, Կապրիէլ զգաց որ վերջին պարտք մը ունէր կատարելիք։ Չէր կրնար մեկնիլ անկից, առանց վերջին հրաժեշտ տալու Տիկ. Մելվիլի։

Թերթ մը թուղթ առաւ և իր պաշտպանուհւոյն նկատմամբ տածած սէրէն և յարգանքէն ներշնչեալ, գրեց այն մէկ քանի տողերը զորս քիչ յետոյ պիտի կարդար Տիկ. Մելվիլ։

Ապա, վերջին հայեացք մը նետեց այս սենեկին շուրջն ուր, երջանիկ օրերու միջոցին, աշխատած էր իրիկունն և կիրակի օրը, իր երկրին երգերը երգելով։

Առաւ իր ծրարը և անչշուկ՝ սանդուխէն իջաւ։

Դռնապանուհին խցիկին առջեւ հասնելով, պատին կրթնեցաւ չճանչցուելու համար և դողդոջուն ձեռքով, զարկաւ դռնակին։

Դռնապանուհին չուանը քաշած ըլլալով, Կապրիէլ փողոց նետուեցաւ և դուռը գոցուելուն պէս, սկսաւ վազել, առանց չունչ առնելու, մինչեւ որ չունչը կարեցաւ։ Ա-կամայ ստիպուեցաւ կանգ առնուլ քանի մը վայրկեան։ Բայց կ'ուզեր հեռանալ այն թաղէն ուր կրնար մեկուն հանդիպիլ և ճանչցուիլ։

Դէպ ի ո՞ր կողմ պիտի ուղղուէր։ Օ՛հ այս բան շատ փոյթը չէր։ Բսած չէ՞ր. «Աստուծոյ պաշտպանութեանը տակ։»

Անձուկ, մութ փողոցներու մէջ մտաւ, շրջաններ ըրաւ, հետապնդեալ չարագործի մը պէս որ կը ջանայ իր հետքն անհետացնել։

Հէք աղջիկը կը քալէր խելայեղ, խենդի մը պէս, գլխիկոր, հեւ ի հեւ։ Ամեն մէկ քայլին իւր սիրտն աւելի ուժգին կը բաբախէր, քունքերը կը սեղմուէին և կը թուէր իրեն թէ գլուխը պիտի պայթի։ Այն ատեն, զգալով որ սրունքները խոյս կուտային իր տակէն, յանկարծ կը կայնէր՝ առաջքի մը կրթնելու և չունչ առնելու համար։

Թիչ մը հանգիստ եղաւ, նորէն ճամբայ կելնէր, ըստ բախտի, գլուխը լեցուած անյարիր, ազմկալից խոհերով։

Յանկարծ անձուկ և լուին փողոցէ մը դուրս ելնելով, ինքզինքը գտաւ Քաբուսինի պուլվարին վրայ։ Պոզոսային վրայ կը տեսնուէին տակաւին քանի մը կառքեր, ոմանք արագօրէն վազելով ճամբորդ ունենալնուն, և այլք դանդաղօրէն երթալով։ Ցետոյ, կերուէին երկու սեռէ գիշերայածներ, սովորական յաճախորդք կասկածելի գարնիզբատումներու և գիշերային ճաշարաններու։

նէին զՓարիզ, բայց իրենց երկաթեայ վանդակներուն մէջ ակռա կճռտիէն զատ ուրիշ բան չեն կարող ընել։

Այս Ռավաշօլի մասին նորութիւնն այն է որ Փարիզի մէջ գործած վերջին ոճիրներն ևս խոստովանած է, որոց քով անուշն կը մնային Փարիզի մօտերը գործած այն եղերք զրոյ ինքն ալ արհամարհանօք կը յիշէր։ Ի՞նչ կարեւորութիւն ունէր՝ օրինակի համար՝ ծեր այր մը կամ կին մը անոնի աչխարհ զրկել բռնի՝ անոր պայուսակէն կողոպտելու համար այն քանի մը հարիւր ֆրանքն որ աւելի ահռելի ոճիրներու զոհ-ծաղրման սատանայական խորհուրդը պիտի դիւրացներ։

* * *

Պէչալա յայտարարած է որ Ռավաշօլ անցեալ յուլիս ամսուն [illegible] ամուսնացեալ Մ[illegible] Սէնթ-Լեթիէն քաղաքին աղջիկ մը, [illegible] տեղի ունեցած դա-կեդրոնը քննութեան նայելով, հետեւեալ դարագայից մէջ կատարուեր է այս կրկնակ մարդասպանութիւն։

1891 յուլիս 27ին, իրիկուան ժամն ութեքին, 76 ամեայ այրի տիկին Մարքու և իւր 46 տարու աղջիկը նոր գոցած էին իրենց վաճառատունը։ Փեղկերը գոցելէ ետք, գուռը պիտի հրէին, երբ մարդ մը կը ներկայանայ՝ առարկելով որ անհրաժեշտ բան մը պիտի գնէ։ Մերժելու տեղի չկար։ Մարդը կը յառաջանայ զէպ ի հաշուեսեղանը, ուր է բան մը կ'ուզէ և ժամանակ վատնելու համար, ցուցուած բաներուն չհաւնելիք կ'ընէ։

Օր։ Մարքու դարակներուն մէջ տակաւին կը փնտռէ։ Այս միջոցին, մայրը կուգայ, և աղջիկը քովը ըլլալ կ'ուզէ։ մարդն անոր վրայ կը յարձակի և մուրճի ահաւոր հարուածով մը գետին կը փռէ։ Օր։ Մարքու ետին կը դառնայ, բայց, ի՞նչ տեղի ունենալը տակաւին չհասկցած, մարդասպանն անոր վրայ կը նետուի, և խեղդը կ'ինչայ, իւր կարկամ մատներու մէջ բռնելով պատուանակներու ծրար մը։

Անոնց գործը լմցուներէ ետք, մարդասպանը ծրագ մը կը վառէ, տակնուվրայ կ'ընէ տունն, և հանդարտօրէն կը մեկնի՝ ուրիշ բան չկրնալով տանիլ իւր հետ բայց եթէ հաշուեսեղանին մէջ գտնուած քիչ մը ստակը։

Սպանելոց ժառանգութիւնն, որ 3 կամ 4 հարիւր հազար ոսկի կը հաշուուի, յոյժ հետաքրքրաշարժ դատի մը առիթ կուտայ, ըստ որում ժառանգորդը կը տեսնուն երկու կտակներ, որով սպանեալը փոխադրաբար իրարու կը կտակէին իրենց ունեցած հարստութիւնը։ Ուրեմն, եթէ ոչ անկարելի գէթ դժուարայոյզ խնդիր մը կը ներկայանայ, թէ մայրն առաջ մեռած է թէ աղջիկը։

Բժիշկները կը յայտարարեն թէ ոճրին երեւան եկած պահուն կատարուած քննութիւններէն այդ մասին բնաւ հետեւութիւն մը չեն կրնար հանել։

Ռավաշօլին կը մնայ հիմակ վճիռ արձակել եւ իւր դոհերուն ժառանգութեան իրաւունքն հաստատել։ Տեսնենք արդեօք ի նպաստ վճիռ պիտի արձակի այս համբաւաւոր չարագործն, օրուան եղեռնական դիւցազնն ի Փարիզ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԻՔ

Քրէական Լիմնէ և Քրէսիդ Լենտիւ-դրիէլ դրամատունը ծանուցին իրենց յաճախողներուն թէ մարտի 14ն սկսեալ՝ իրենց ամենամեայ թողուած դրամարկղերուն տոկոսն 100ին կէսի պիտի իջեցնեն տարին, եթէ անմիջապէս խնդրելի են։ Այս դրամատունը դժուարութիւն կը քաշէն առժամապէս շահաւոր կերպիւ գործածելու իրենց թողուած այն դրամները, զորս ուզածին պէս ետ տալու պարտաւոր են։ Այս դրամատունը կ'ուզեն նաեւ տոկոս առնելու համար բերուած դրամներուն յարաճուն ընթացքը կասեցնել քիչ մը։ Ֆրանսական դրամատունք շատ ամանդներ ընդունելով, արկածանդիր ձեռնարկութեանց մէջ նետուած էին դանոնք շահաւորելու համար։ Բայց երբ մեծ և երկարատեւ ձեռնարկութեանց մէջ բռնուին իրենց յանձնեալ դրամները, փոքրիկ տաղնապ մը ծագելով ուզուածին պէս վճարելու դժուարութիւն կը քաշեն, յորմէ մեծագոյն արկածք յառաջ կրնան գալ։ Դրժուարութեան դէմ դնելու համար, վերջին ժամանակներս այս դրամատունք պետական փոխառութեանց հանման գործեր միայն կ'ընէին, մերժելով ամեն գործ որ անմիջապէս հընչուն դրամի չէր կրնար վերածուիլ։ Այս կերպիւ առւտրական և արհեստական մեծ ձեռնարկութիւնք դրամատունները գիմող դրամագլխոց աջակցութենէն զուրկ մնացին։ Այս կացութիւն հիմա փոխուելու վրայ է։ Շատ թուղթեր հրապարակ հանած լինելով, դրամատունք երկար ժամանակ մը պիտի դգուշանան, և որովհետեւ տոկոս մը պէաք է տան իրենց բաժնետէրոց, պիտի հարկադրին առւտրական և արհեստական գործոց մէջ շահ մնառելու, և ամեն գործին ողջը փնտռելու։ Բայց որովհետեւ ողջ գործերն ալ դիւրաւ չեն գտնուիր, այս դրամատունք կը հարկադրին հրաժարիլ հասարակութենէն իրենց վստահուած աւանդներու մէկ մեծ մասէն։ Քրէսի Լիմնէ և Քրէսիդ Ինտիւդրիէլի որոշումն այս կացութեան բերումնէն է, և ֆրանսական դրամատանց ընթացքին մէջ բարեփոխում մը կը ցուցնէ, զոր անտեսապէս զոհութեամբ կ'ողջունեն։

ԱՍԻԱԿԱՆ ԴԷՊԵՐ

Պիրմանիոյ Մանտալէ մայրաքաղաքին մեծ մասն հրոյ ճարակ եղաւ։ Պիրմանական — պուտտայական հարուստ վանքեր (քիւնկ) ևս այրեցան։ Կրակն երեք օր տեւեց։ Քաղաքացւոց վնասն իբր մէկ միլիոն անգլ. ոսկի կը հաշուի։

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

Ռուս լրագիրը կը գրէն թէ Ռուսիոյ մէջ բաղմաթիւ գերման հողատէրերու գտնուիլը հասարակային վանդալներէ երկիրն համար, և կառավարական արդիւնաւոր միջոցներ կը պահանջէին, գիտնալով որ կառավարութիւնն ալ այժմ այդպէս կը մտածէ։ Միայն Բերլինի կուսակալութեան մէջ Գերմանք իբր 420 հազար ակռեսթին հող ունին։ Գերմանք հողատէր են Վիսթուլա գետին եղերքը, և Վոլհինիոյ, Փոլթավայի, Խարքովի, Եքաթերինոսլաւի, Պեսարաբիոյ, Բէրսոնի, Աժաէրխանի, Օրէնպուրկի, Սարաթովի, Սամարայի նահանգաց մէջ և Տօն գետի հովտին մէջ։

ՌՈՒՍԵՐ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԵՐ

Ռուսական սահմանագլխէն հեռագրեր կը ծանուցանեն ռուս գիւղացիք այս տարի սովորականէն աւելի կը գիմեն ի Գերմանիա, գործ փնտռելու, տիրող թշուառութենէն այդր մղեալ։ Ուրիշ տարիներ Ռուսիայէ շատեր Սաբոնիա կ'երթային։ Այս տարի նոյն իսկ Լոյի ռուսական ճարտարագործ քաղաքէն գաղթականք կ'անցնին Բրուսիա։ Մարտի կէսէն ի վեր հինգ հազար օրթոտոքս Ռուսեր մտած են Գերմանիա։

ԷՄԻՆ ՓԱՇԱ

ԷՄԻՐ ՀԱՍԱՐԱԿԱԾԱՅԻՆ ԱՓՐԻԿԷԻ

Գերման լրագիրք, որք Արեւելեան Ափրիկէի գործերուն իրազեկ են, կը ծանուցանեն թէ Էմին փաշան, որ Ափրիկէի ներսերն երթալէն ետքը բաժնուած էր Գերմանիայէն և ինքնագլուխ գործել սկսած էր, ողջմբ հասեր է ի Վատէլայ, իւր կառավարութեան նախկին կեդրոնավայրը, ուր սիրով ընդունուեր է իւր նախկին հպատակներէն, և անոնց վրայ իւր էմիրական իշխանութիւնն հաստատեր է վերջնապէս։ Իւր իշխանութեան ծաւալքերը գոցելու համար, փղոսկրի հարուստ պաշար մ'ունի։ Անգլ. լրագիրքը գոհ են որ հասարակածին Ափրիկէ (Խարթումէ անդին), Վերին Նեղոսի երկիրը, կը գտնուի լուսափոխ անձի մը ձեռքն, ինչպէս Էմին փաշա, փոխանակ Խարթումի Էմիրին կամ ուրիշ արար գերեվաճառի մը անցնելու։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐՆԵՐ

Ուսումնական Խորհուրդն իւր շաբաթական նիստն ըրաւ երեկ Դալաթիոյ Խորհրդարանին մէջ առնեսուութեամբ Վսեմ. Օհան էֆէնտի Պաղտասարեանի և զբաղեցաւ հետեւեալ խնդիրներով։

1. Կարդացուեցաւ կրօնական ժողովոյ մէկ պաշտօնագիրն յորում յայտնելով որ թէև իւր ջերմ բաղձանաց համաձայն Քրիստոնէական կրօնի ուսումը կ'աւանդուի թէ ազգային և թէ մասնաւոր վարժարանաց մէջ, այլ սակայն կան տակաւին վարժարանք յորս չեն աւանդուիր Քրիստոնէական կրօնի գեթ նախնական դիտելիքներն, կը հրաւիրէր Խորհուրդն՝ որ իբր Ազգին ուսանող մանկանց մտաւոր կրթութեան և բարոյական դաստիարակութեան վրայ ընդհանուր հսկող մարմին մը՝ Քրիստոնէական կրօնի ուսման աւանդումը պարտաւորիչ ընել տալու քաղցր պարտականութենէն զերծ չի համարի զինքն։

Խորհուրդը՝ լսելէ յետոյ սոյն պաշտօնագիրն, յանձնարարեց Կրթական-Տեսուչ էֆէնտիին այցելել ազգային և մասնաւոր թաղային վարժարաններն և յայտնիլ նոսին ներկայել իրեն ցուցանելու այն վարժարանաց յորս Քրիստոնէական Կրօնի ուսուցումը զանց կ'առնուի։

2. Ներկայացեալ 14 ուսուցչաց քննութիւններն ի ձեռն իւր քննիչ Մասնախմբին կատարեց և որոշեց տալ անոնց ուսուցչական վկայականներ, իւրաքանչիւրին իւր արժանեաց համեմատ։

3. Ցանձնարարեց Կրթական-Տեսուչ էֆէնտիին՝ յառաջիկայ նոսին բերել Խորհրդոյն ցուցանելու այն ուսուցչաց և ուսուցչուհեաց, որք հակառակ իւր հրահանգի, ցարդ չեն ներկայացած իրենց քննութիւնն անցնելու և վկայական ստանալու համար։

4. Ազգային վարժարանաց մէջ գործածութիւնն արտօնուելու համար ներկայացեալ 16 դասագրքանց քննութիւնն յանձնեց իւր քննիչ Մասնախմբին։

Խորհուրդն իւր երեկի նստին մէջ նախնական խորհրդակցութիւններ ունեցաւ նաեւ կրթական պաշտօնէից, դասաւանդութեան եղանակին և այլ յարակից խնդրոց վրայ և որոշեց Ս. Զատկի տօնական աւուրց պատճառաւ դադրեցնել իւր նիստերը մինչեւ ապրիլ 18։

Ռումանիոյ հայոց այցելու հովիւ Արժ. Գէորգ Ծ. վարդապետ Երէցեան հրաժարած ըլլալով այդ պաշտօնէն, նախընտրեցաց օր մայրաքաղաքս հասաւ։

Պարտիզակէն կը գրեն մեզ թէ տեղւոյն հայ-հռոմէական հասարակութիւնն որ կը բաղկանայ տասնեւութ ընտանիքէ, հինգ ընտանիք դարձեր են ի ծոց իրենց մայրենի եկեղեցւոյն։ Տասնեւութի չափ երկու սեռէ մանուկներ ևս, որք ժամանակէ մը հետէ յիշեալ հասարակութեան վարժարանը կը յաճախէին, վերջին օրերս ազդ. վարժարանն յաճախել սկսեր են։

Արժ. Տ. Մաղաքիա վարդապետ Տէրոնեան՝ Բուսէրի Հիսարի եկեղեցւոյն, և Արժ. Տ. Արիստակէս վարդապետ Վանքեան՝ Եէնի-Դարուի եկեղեցւոյն առժամեայ քարոզիչ կարգուած են Զատկական տօներուն առթիւ։

Գոհութեամբ կը ծանուցանենք այս աւուր Պաշտօնական Ցուցակին մէջ թէ Վեհ. Սուլթանը բարեհաճած է առաջին կարգի Օսմանիյէ պատուանշանը շնորհել կայսերական անձնական Դանձուն Նախարար Վսեմ. Փորթուգալ Միքայէլ էֆէնտիին։

Վսեմ. Փորթուգալ Միքայէլ էֆէնտի՝ թէ իր վարած նախորդ պաշտօններովն, իբր տնօրէն Երկրագործական Դրամատան և իբր նախագահ Մաքայիկ Ժողովոյ, եւ թէ իր այժմեայ կարեւոր պաշտօնին մէջ ի յայտ բերած է ու կը բերէ իր հմտութեան ու վարչական կարողութեան բարւոք արդիւնքները, որովք կ'արժանանայ Օգոստոսական Վեհապետին բարձր շնորհաց։

ՀԵՌԷՏԻՆ ՀՈՒՐՆԵՐ

ԵՐԵԿԻ ՍԷԼԱՄԼԸԲԸ

Սէլամլըքի արարողութիւնը տեղի ունեցաւ երէկ Համիտիէ մզկիթին մէջ։ Վեհ. Սուլթանը միջօրէին այդ մզկիթը գնաց հանդիսաւոր կերպիւ և ուրբաթ աղօթքը կատարելէ յետոյ կայսերական պալատ վերադարձաւ։

Հիւրանոցին մէջ կը գտնուէին հոլանական դեսպանն ու առաջին թարգմանը, պուլկարական դրդակատար Պ. Տիմիթրօֆ, ամերիկեան դեսպանատան առաջին քարտուղարն ու առաջին թարգմանը, Հանրային Պարտուց վարչական ժողովոյ Նախագահ Պ. Վինսրդ Քայլարտ ու կինը և նոյն ժողովոյ ֆրանսական անդամ Պ. Պէռժէ, Բէյթի ընդհանուր տնօրէն Պ. Ֆորնի, Լոյսի շոգենաւային ընկերութեան տնօրէնը, ռուսական դեսպանատան զինուորական կցորդն և եօթանասունի չափ օտարազգի զբօսաշրջիկներ։

Վեհ. Սուլթանն իմանալով սոնց ներկայութիւնը, սենեկապետ Լմին պէյը ղրկեց, որ Ն. Վեհափառութեան կայսերական բարեւները հաղորդեց հոլանական դեսպանին ու ներկայից ոմանց։

ՊԱՏՈՒԱՆՆԵՐ

Առաջին կարգի Օսմանիյէ պատուանշան տրուեցաւ կայս. անձնական դանձուն նախարար Վսեմ. Փորթուգալ Միքայէլ էֆէնտիի։

Երկրորդ կարգի Մէճիտիյէ՝ Բ. Դրան կայս. դիւանատան առաջին թարգմանիչի օգնական և Սուլթանիյէ ու Լեղուագիտական վարժարանաց թարգմանութեան ուսուցիչ Պէհճեդ պէյի։

Ի ԿԱՅՍ. ՊԱԼԱՏ

Կայս. Իրատէի մը համաձայն, երէկ, Սէլամլըքի արարողութենէն յետոյ, հոլանական դեսպան Պ. Վան Թէթա Վան Կոտրիան իւր առաջին թարգմանին ու մէկ քանի հիւրերու հետ այցելեց Երլաբզի դարասանն և պատուասիրուելէ յետոյ մեկնեցաւ։

ԲԱՐԶ. ՍՊԱՐԱՊԵՏԸ

Սպարապետ Բարձր. Ռիզա փաշա մտադիր է մասնագիտաց իւրաքանչիւր դիւանի և ապրանաց ընդունելութեան յանձնաժողովներուն մէջ բարձրաստիճան սպայեր դնել արդի սպայներուն տեղ։ Այս նորանոր անօրինութեամբ պաշտօնէութիւնը աւելի ևս պիտի բարդի։

—Բարձր. Սպարապետը տեղեկանալով որ զինուորական սպայք և զինուորական վարժարանի աշակերտք ոմանք առանց սուրի կը պարտին, գրած է Կ. Պոլսոյ կեդրոնական հրամանատարին՝ պատուիրել որոց որ անկ է, որ սպայք, զինուորք եւ զինուորական վարժարանի աշակերտք զգուշանան բարձրագոյն հաճութեան հակառակող ոնէ ընթացքէ և մեծ ուշադրութիւն ընեն զինուորական պատիւը բարձր պահելու համար։

ՍՈՒՐԲԷԻ ՀԻՒՄԱՅՈՒՆ

Սուրբէի Հիւմայունն այս հինգշաբթի օր մեծ հանդիսիւ փոխադրուեցաւ Սկիւտարէն ի Հարեմ Իսկէլէսի և անտի Հասան Փաշա շոգենաւը։ Սուրբէի Հիւմայունը փոխադրուելէն առաջ, ի ներկայութեան Սկիւտարի կառավարչին, Սուրբէ Էմինին և այլոց, բարեմաղթութիւնք եղան վասն կենաց Վեհ. Սուլթանին։ Հասան Փաշա շոգենաւն ի մեծագոյն ճամբայ պիտի ելնէ Պերութ փոխադրելու համար Սուրբէի Հիւմայունը։

ՏՈՂՄԱ ՊԱՂՃԷԻ ԿԱՋԱՐԱՆԸ

Քաղաքապետութիւնը 20,000 ոսկւոյ փոխառութիւն մը ըրած է Օսմ. կայս. Պանքայէն՝ Տղմա Պաղչէի կազարանին շինութեան ծախսուցը համար։ Քաղաքապետութիւնը փոխ առնուած այդ գումարին վճարման պիտի յատկացնէ կշիռի արդոյ հասոյթէն օրական մեծաւն ոսկի և եթէ եղած հասոյթը բաւական չըլլայ, պակասը պիտի լրացուի ուրիշ հասոյթով մը։ Այդ գումարէն 15,000 ոսկի վճարուած են նոյն կազարանին համար գնուած գործիներու։

ՍԷՆԱՅԻ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վեհ. Սուլթանին կողմէ յայտնուած փափաքանաց վրայ, Ֆրանսական դեսպան Պ. Քանպոն Ֆրանսայէն բերել տուած է տեղւոյն արհեստական վարժարանի շրջանաւարտներէն մին, որ Սէնայի վարժարանին մանագէտ օգնական անուանուած է։ Այդ անձ, որ մայրաքաղաքս գալէն ի վեր ինֆլուէնցայէ կը տառապէր և կը գտնուէր ֆրանսական հիւանդանոցին մէջ, ապաքինած է և այս օրերս գործի պիտի սկսի։

ԵԳԻՊՏՈՍ

Դահիրէէն առնուած մասնաւոր տեղեկութեանց համաձայն, Կ'ըսէ Թ-էֆ, կայս. Ֆերմանը տանող Վսեմ. Ահմէտ Էյուպ փաշա և իւր հետեւորդը Միւնիրէ պալատան մէջ հիւրընկալուեր են, որ իրենց ընակութեան յատկացուած և կահաւորուած էր։

Կայս. Ֆերմանի ընթերցումը հանդիսաւոր կերպիւ տեղի պիտի ունենայ Ապէտինի պալատան մէջ, ուր պիտի կատարուին նաեւ շնորհաւորական արարողութիւնք։

ՎԱՆԱՑ ԿՈՒՍԱԿԱԼԸ

Վանայ կուսակալ Պահրի փաշա իւր պաշտօնատեղին ժամանելով՝ զինուորաց ու ժողովրդեան կողմէ ընդունուեր է արժանավայել պատիւներով։ Պահրի փաշա՝ իւր պաշտօնը վաւերացնող կայս. Ֆերմանի ընթերցումէն յետոյ պաշտօնին ձեռնարկեր է։

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐ

Երէկ Տանիմարքի թագաւորին և այսօր ալ Պելճիոյ թագաւորին ծննդեան տարեդարձն ըլլալով, Վեհ. Սուլթանը շնորհաւորական հեռագրեր ուղղած է այդ Վեհապետաց։ Այսօր կայս. պալատն ու Բ. Դրան կողմէ յատուկ պաշտօնեայք պելճիական դեսպանատունն երթալով շնորհաւորական այցելութիւն պիտի տան։

ՔԱՐԵՐԴԻ ՆԱՀԱՆԳԸ

Քարբերդի կուսակալութիւնը, Կ'ըսէ Հ-էֆէնտի, որոշած է թէ, որպէս զի ոստիկանական իւրաքանչիւր կեդրոն իւր շրջանակին մէջ եկող ու գնացող ու բնակող բոլոր ուղեւորաց մասին տեղեկութիւն ունենայ, սոնց բնակած տեղւոյն տերը կամ վարձակալը քսան և չորս ժամու մէջ տեղեկութիւն տայ ոստիկանութեան։ Ուղեւոր փոխադրող կառապանք և ջորեպանք իրենց ամեն կարգի ուղեւորները ցոյց տան ոստիկանութեան, ինչպէս նաեւ իմացնեն անոնց եկած ու երթալիք տեղերը ևս յատուկ տումարի մը մէջ արձանագրել տան անոնց անունները։ Կուսակալութիւնը նոյնպէս որոշած է որ խանի ու սրճարանի տերերն և կառապանք ու ջորեպանք հակառակ պարագային մէջ՝ պատժական օրինաց յատուկ տրամադրութեանը ենթարկուին։ Այս որոշումն հաղորդուած է նահանգին ամեն կողմը։

ՎԻՃԱԿԱԳԻՐ

Անցեալ 1891 տարւոյն Սամսոնի նաւահանգիստն երթեւեկած են 683 նաւեր, որոց 255ը՝ օսմանեան, 8ը՝ գերմանական, 10՝ անգլիական, 104ը՝ աւստրիական, 11ը՝ տանիմարքեան, 119ը՝ ֆրանսական, 66ը՝ հելլենական և 101ը՝ ռուսական։ Սոնց ընդհանուր տարողութիւնն է 616,082 տակառաչափ։

—Նոյն տարւոյն Տէտէ Աղաճի նաւահանգիստն երթեւեկած են 939 առագաստանաւք և 350 շոգենաւք։ Նոյն տարւոյն մէջ ներածութեանց ընդհանուր գումարն է 16,600 տակառաչափ և արտածութեանց՝ 96,000։ Արտածութեանց մէջ կան 65,800 տակառաչափ ցորեն և 16,500 տակառաչափ վարսակ։

ՅՈՒՆԱՑ ՍԻԼԼՈՂՈՍԸ

Յունաց Սիլլողոսն իւր կողմէ պատուիրակ մը պիտի ղրկէ ի Մատրիտ, ներկայ գտնուելու Քրիստափոր Գոլոմբոսի կողմէ Ամերիկայի գտնուելուն 400րդ տարեդարձին առթիւ տեղի ունենալիք հանդէսներուն։ Փարիզանակ Պ. Տիմիդրիոս Վիքելաս ընտրուած է պատուիրակ։ Մայրաքաղաքիս սպանական դեսպան Պ. Ռուաթա յանուն իւր կառավարութեան նամակաւ շնորհակալութիւն յայտներ է Սիլլողոսին։

ՆԱՐԼԸ-ԳԱԲՈՒ

Հ-էֆէնտի կիմանայ թէ Նարլը Քաբուի հայոց եկեղեցւոյն կիցը գտնուած քարափի շինութիւնն օրինաց ու արաւեստի հակառակ ըլլալով, ձեռնհաս իշխանութիւնը ծանուցած է որոց որանկ է արգիլել այդ շինութիւնը։

ԱՓՐԻԿԵԱՆ ՏՐԻՊՈԼԻՍ

Կայս. կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է Ափրիկեան Տրիպոլսոյ մէջ պահելու համար արմտիքը և սովին առաջքն առնելու համար ի Ֆիզան։ Ապրիլ 15էն անդին Տրիպոլսէն ցորեներու արտածումը պիտի արգիլուի։ Ֆիզանի մէջ սովի մը երկիւղները կը սկին անհետիլ։

ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ԼՈՅՏ

Աւստրիական Լոյտ ընկերութեան նախագահը Պառոն Քալխպէրկի մօտերս վարչական խորհրդոյ մէկ քանի անդամոց հետ արեւելք պիտի ուղեւորի, և մասնաւորապէս մայրաքաղաքս պիտի այցելէ։ Այս ուղեւորութեան նպատակն է քննել Լոյտ նաւագնացութիւնը Միջերկրականի մէջ և կ. Պոլսոյ ընդհ. գործակալութիւնն, որ մասնաւոր կարեւորութիւն մը ունի, օսմ. կայս. կառավարութեան ձեռնհաս շրջանակաց հետ ունեցած յարաբերութեանցը բերմամբ։

ԵՂԵՌՆԱԴԱՏ ԱՏԵԱՆ

Ռուսահպատակ հանգուցեալ Պ. Ատէմար Սավալեան սպանող Տիմիթրիի դատավարութեան պահուն ռուսական դեսպանատան թարգմանը պնդեր է թէ վերջը ձախ կողմն էր և ընդհանուր դատախազն ալ՝ թէ աջ կողմն է։ Դատարանն որոշեր է այդ կէսը ճշդել։

(Ս-պահ)

ՀԵԼԼԵՆԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԸ

Հելլենական դեսպան Պ. Մավրօկօրդաթօ, որ երկու շաբաթ առաջ արձակուրդով Աթէնք գնացած էր, երէկ մայրաքաղաքս դարձաւ աւստրիական «Բանտօրա» շոգենաւով։

Կայս. Իրատէի մը համաձայն, Ծովային նախարարութեան պաշտօնատան մէջ դատական ճիւղ մը պիտի հաստատուի։

—Քիւչիւք-Զէքմէճէի նախնական դատարանին հարցաքննիչ դատաւոր Խուլուսի պէյ և Ատաքազարի հարցաքննիչ դատաւոր Գատրի էֆէնտի միմանց յաջորդած են։

—Ազգրանուագրէն կը գրեն, առ «Սապահ» թէ նահանգին կուսակալը տեղեկանալով որ տեղւոյն թղթատարատան պաշտօնեայներէն պոյսեցի Դալիպ ու Ֆէրիտ էֆէնտիներն անցեալ երեքշաբթի օր բաղնիքի մէջ հրապարակաւ ծոմերնին աւրեր են ցերեկ ատեն, զանոնք ձերբակալել տուած և հրամայած է հարկ եղածն ի գործ դնել։ Նահանգին թղթատարական տեսուչը նկատելով որ այս օրերս թղթատարական գործոցութիւնք շատցած են, գրած է վերատեսչութեան անոնց տեղ ուրիշներ դրկել։

—Երէկ Աքսերայի մէջ Իպրահիմ ու Հիւսնի անուն երկու ձիավարներու միջեւ 60 փարայի խնդրոյ մը համար կռիւ ծագելով, Իպրահիմ դաշոյնով վիրաւորեց գՀիւսնին, որ քիչ յետոյ մեռաւ իւր առած վէրքէն։ Իպրահիմ ձերբակալուելով իւր ոճիրը խոստովանեցաւ։ Հիւսնի մէկ երկու ժամ առաջ իւր ընկերներուն հետ Իպրահիմը ծեծած և գոլխէն վիրաւորած ըլլալով, Իպրահիմ այդ դէպքին հետեւանքը սպանած էր իւր հակառակորդը։

—Մեծաքանակ շինուածներ բերուած են՝ Սկիւտար-Գատըքէօյի լուսատու կաղին գործածութեան համար։ Ըստ պարմանագրոյն, քաղաքապետական ճարտարգէտ մը քննած է այս շինուածները։

—Ոստիկանութեան նախարարութիւնը հեռաւոր վայրեր աքսորած է տասն և մէկի չափ վաղեմի չարագործներ և դատարկապորտ անձեր։

—Քարբերդի նահանգին շրջակայ մէկ գիւղին մէջ Թիմուր, Մէհմէտ ու ասոր ընկերներուն միջեւ կռիւ մը տեղի ունենալով, Մէհմէտ ու ընկերք սուրով մը Թիմուրի ձախ ձեռքը ամբողջովին կտրեր են դատակէն և ուրիշ մէկ քանի տեղէն ևս վիրաւորեր են։ Տեղական կառավարութիւնն իմանալով վիրաւորողներէ մէկ քանին ձերբակալեր է։ Մէհմէտ ու ընկերք Էօմէր թէեւ փախեր են, սակայն ոստիկանաց կողմէ կը փնտռուին։

—Սէլանիկէն կը գրեն թէ տեղւոյն երկրագործք ոմանք թթենիներու մշակութեան ձեռնարկած են չերամաբուծութեան համար։

—Ազգրանուագրոյց գաւառական լրագրոյն մէջ կը կարդանք թէ այս տարի գետերու ողողումները բաւական վնասներ պատճառած եւ մէկ քանի կամուրջներ փլած են։

—Տղմա Պաղչէի ծովեզերաց վրայ կառուցանելիք ժամացոյցի աշտարակին հիմերու շինութիւնն սկսած է եւ փութով առաջ կը տարուի։ Հիմերու շինութիւնն ի մտոյ աւարտելով, յետոյ պիտի սկսի բուն իսկ աշտարակին կառուցումը։

—Սեբաստիայէն կը գրեն թէ այս տարի նահանգին ամեն կողմը սատիկ ձմեռ տիրելով հողն ամիսներով ձեան տակ մնացեր է, որով հաւանական կը թուի թէ այս տարուան հունձքը, բաղդատմամբ նախորդ տարւոյն, քառապատիկ աւելի պիտի ըլլայ։

—Քիոսէն եկած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ երէկ առաւօտ ժամ 4,20ին և 4.30ին երկու անգամ երկրաշարժի ցնցումնք զգացուեր են առաջին անգամ սատիկ եւ երկրորդին թեթեւ։

—Օսմանեան պանքային համար նոր շինուած չէնքին բացումը տեղի պիտի ունենայ քսան օրէն, իսկ Բէյթի յատուկ մասին բացումն յունիսի սկիզբները։

ՀԵՌԱԳԻՐ

ԱՅՍ ՕՐՈՒԱՆ

ՊԵՐԼԻՆ, 8 ապրիլ։ — Դաշնակցային խորհուրդը վաւերացուց Բայիսթակի կողմէ քուէարկուած այն օրէնքն որ կառավարական նպաստ մը կը շնորհէ ռազմավարձերու կոչուած պահեստի զօրքերու ընտանեաց։

ՓԵԹԵՐՍԲՈՒՐԿ, 8։— Զարն կէս ժամ այցելութիւն տուաւ Պ. Կիրսի, որուն առողջական վիճակը բոլորովին բարւոքած է։

—Եւլմեական նախարար Պ. Վիչնեկրացքի ծանրապէս հիւանդացաւ ի Կաչինա, սաստիկ աշխատութեան հետեւանք։

ՀՌՈՄ, 8։— Աբքայական հրամանագիր մը Պերլինի դեսպան կ'անուանէ գկոմս Թաֆերնա։

ՓԱՐԻԶ, 8։— Կառավարութիւնն որոշեց 2,925,000 ֆրանքի վարկ մը ուզել զօրացթիւն աւելցնելու համար ի Տահոմէ։

ՄԵԼԲՈՒՌՆ (Աւստրալիա), 8։— Դատական քննիչ մարմնոյն գիւղնութեան հետեւանօք յայտարարուեցաւ որ Տիվինկ կանխամտածութեամբ գործած է մարդասպանութիւն։

ՓՐԷՍՊՈՒՐԿ, 8։—Աւստրիոյ հաշուակալութեան բարձրագոյն ատենին դեր-նախագահ Զվոլֆ ասպան ատրճանակի հարուածով մը անձնասպան եղաւ բանքին մէջ։

ՓՈԶԷՆ, 8— Քոնինաքի երեցին վրայ փոզոցին մէջ 4 գիմակաւոր մարդիկ յարձակուլով, ծանրապէս վիրաւորեցին։ Յարձակողներէն երկուքն սպանուեցան և միւս երկուքն ինքնասպան եղան։

ՖՈՒՌՆԻԷԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵՆԷՆ

ՓԱՐԻԶ, 8։—Պապը պիտի մերժէ ունկնդրութիւն տալ և ընդունիլ այն ֆրանսացի եպիսկոպոսներն որք Հռոմ կ'երթան առանց կառավարական արտօնութեան։

ՀՌՈՄ, 8։—Պաշտօնապէս արտօնուեցաւ Թուրին քաղաքին 18 միլիոն ֆրանքի փոխառութիւնը։

Վակտրան

ԴԱԼԱԹԻԱ, 28 Մարտ

ԸՆԹԱՑՔ ՓՈԽԱՆԱԿԱԳՈՒՆ

3 ամիս Լանտարայի վրայ	110 1/16
» Բարիզի »	22 92 1/2

Օսմանեան Քոնսոլիտէ

Երէկ երկրագոյ. [Մինչ. Դ. Մէրի]	21 21
Բաղարի մէջ »	— —
Առաւօտուն բացուելուս »	21 20
Կէս օրին »	21 20
Թահսիլաթը Օսմանիէ երէկ երեկոյ	76 35
» » ժամ 3ին	76 30

ԸՆԹԱՑՔ ԱՐԺԷԹԹՈՒՆ

Փոխառութիւն » Ա. Մէրի	47 20
» » Բ. »	27 10
» » Գ. »	21 21

ԲԱԺԻՆՆԵՐՈՒՄԻՔ

Ռօսէրէ ժէնէրալ Անգլ. Լ.	4 12
Քրէտիթ ժէնէրալ » »	7 07
Պանք ոք Ֆրանս » »	4 10
Սու. Շանժ. է վալէօր » »	4 15
Ռէմի » »	13 12
Թրամուէյ » »	5 93
Լանժիէի Երկաթուղի Ֆր.	72 75
Բանքնէթուղի Լանդրէսի Գ. կ.	108

ԸՆԹԱՑՔ ԴՐԱՄՈՑ

Օսմանեան ոսկի գրչ.	100
20 ֆրանքնոց »	87 24
Անգլիական ոսկի »	110 04
Մաքք [Կերմանական ոսկի] »	107
Իմպէ. իրալ »	89 35
Քրիմից »	51 10
Բուպլի թղթադրամ »	8 88
Եէմ. արծաթ [ասպրն.] »	108 04
Դոնը արծաթ »	— —
Պէսէտաս »	96 20
Թանգիէ »	20 20
Տակոս Դալաթիոյ Բանքարանի »	7

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊՈՐՍԱ

ԲԱՐԻԶ, 8 Ապրիլ

Ֆրանսական Ֆանդ 3 %	96 82
» » 4 1/2 %	105 75
Օսմանեան քոնսոլիտէ Մէրի Դ.	19 67
» երկաթուղի	73 25
» Բէյթի բանձնթուղթ	347 50
Պանք Օթօման	552 18
Սուէզի թէնէրալ	— —
Գրէտի Լիոնէ	756 25
Իտալական Ֆանդ 5 %	88 65
Բրիօրիթէ թիւրք (1890)	417
Եգիպտական միացեալ	490
Օսմ. մուս. աւէթուղթ	449 37
Օսմանիյէ (Օսմանեան քոնսոլիտէ)	351 25
Զեր Լանդրայի դրամ	25 16 1/2

ԼՈՆԴՈՆ, 8

Ինգլ. քոնսոլիտէ	96 25
Օսմ. » Մէրի Դ.	19 53

ՕՏԱՐ ԾԱՂԿՈՒՆՔ

ԵՐԳ ՖԻՆԼԱՆՏԱՑԻ

Աղջիկն է նատեր մթամիկ ծովափին՝
Ոտքերն ալեաց մէջ, աչկունք ի յերկին։
Թռչնիկ մ'որ անկէ հոլանթէ կ'անցնէր
Անուշիկ լեզուովն իրեն զայս կ'ըսէր.

«Զգոյշ կեցիր՝ մանկուհիդ.
Թէ պէտորես այդ Չբերը՝
Մ'լ չես տեսներ հոգ
Երկնից կապոյտ ըզպատկեր...»

Դարձաւ մանկուհին թռչնոյն որ կ'երթար.—
Արցունք մը գլորէր իւր այտերն ի վար.—
Եւ ըսաւ «Այդչափ մի' արտիրը թռչնիկ՝
Թէ կը պէտորին այդ յստակ ալիք։

Կ'անցնին կ'երթան այդ Չբերը.
Կը դառնան Չինչ հոսանքներ։

Բայց երբ պատանեակ մ'օր մ'ինձ մօտ տեսար՝
Մեր վրայ պակիկ մ'ինչո՞ւ չըկեցար՝
Եւ իրեն չըսիր.—«Մի' պէտորեր՝ մի'
Մատղաշ աղջիկան զանարատ հոգի։

«Հեղ մ'ալ վերնիս չըլլար այն.
Սեւ քօղ մը զայն կը ծածկէ.
Ոչ ե՞ւս երկնից կապուտակն
Իւր ծոցին մէջ կը կրկնէ...»

Թ. Թ.

ՄԵՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Պէրպէրեան էֆէնտիի պատասխանին պատասխանելէ առաջ, պզտիկ բացատրութիւն մը ունիմ ընելու։

Մարդկէն է Իւրի հեղինակը կը դասապարտէ զիս շատ կանուխ քննադատութեան սկսելուս համար եւ զիս կը նկատէ իբր անպատկառ՝ իմ նախորդներուս և իմ դասատուներուս։ Կը հանկամ որ «քննադատ» կոչուելու եւ հեղինակութիւն մը ունենալու համար հմտութեան ու տարիքի մեծկակ պաշար մը անհրաժեշտ է, եւ ես երբէք յաւակնութիւն չունիմ ինքզինքս քննադատ մը կարծելու։ Բայց ամէն մարդ իրաւունք չունի՞, բաւական է որ քիչ շատ գրել գիտնայ, իր համակրութիւնը կամ հակակրութիւնը յայտնել նախորդ կամ ժամանակակից հեղինակի մը մասին, գրականութեան ու գրպարտութեանց վրայ իր դատաստանը, իր գրասէրի դատաստանը բանաձեւել, իր գրական վարդապետութիւնը պաշտպանել հակառակ վարդապետութեանց դէմ, բան մը որ ո եւ է մեծամտութիւն չենթադրեր։ Մեր մէջ կան ծնողքներ որք խստիւ կ'արգիլեն իրենց զաւակներուն՝ մեծերուն խօսակցութեան խառնուիլ—իբր ծայրագոյն անկիրթութիւն։ Այս ծայրայեղ քաղաքավարութիւնը գրականութեան մէջ ալ կուզեն մտցնել երիտասարդ մը իրաւունք չունի՞ իր սերունդին գրական ճաշակները պաշտպանելու հնոյն դէմ, երբ մանաւանդ գաղափարներու եւ սկզբանց տարբերութիւնը շատ պզտիկ չէ երկուքին միջեւ։ Ո՞վ դրաւ այդ օրէնքը որ քննադատի գրիչը ձեռք առնելու համար մարդ իր մազերուն մէջ սկսած ըլլալու է ճերմակ թելեր տեսնել։ եւ ո՞վ ըսաւ որ ասկա նորօրեակ բան մըն է։ Հիւգոն ու Զոլան պզտիկները մեծերուն օրինակովը կ'արդարանան միշտ) իրենց առաջին գործերէն իսկ յետոյ չե՞ն սկսած քննադատել,—եւ ի՞նչ խստութեամբ,—իրենց նախորդները։ Նոյն իսկ Ռաքէլ Տէրէ-էի հեղինակը, դեռ մատաղտի, չէ՞ յարձակած, առանց վախնալու յաւակնոտ կոչուելէ, տարիքով, համբաւով ու հըմտութեամբ խոշոր նախորդի մը, Տէրոյենց Պատուելիին վրայ, զոր որակած է այնպիսի անուններով որոնցմէ կը խորշին արդի քննադատները։ Նոյն հեղինակը, դեռ ծագկահասակ, չէ՞ համարձակած ալեւոր Մխիթարեաններու գրաբարի մենաշնորհն յարձակել ու մրցի՛լ անոնց հետ, «Մահ Սկրատայ»ի թարգմանութեամբ։ Բայց ասոնք մոռցուած են։ եւ Պէրպէրեան էֆէնտի կը յայտարարէ թէ իրենք երախտագիտութեան պէս բան մը կը զգային իրենց նախորդներու նկատմամբ, բան մը որմէ մենք զուրկ ենք եղեր։ Եթէ երախտագիտութիւնը կամ յարգանքը անձի համար է, մենք երբէք թերացած չենք ասոր մէջ։ իսկ եթէ գաղափարներու համար, ինչո՞ւ կը պահանջէք որ յարգենք գաղափարներ որոնց բնաւ համակրածիք չենք, նոյն իսկ եթէ մեր դասախօսներուն ըլլան անոնք։ Պէրպէրեան էֆէնտի եւ իր ժամանակակիցներն իրաւունք ունին յարգելու եւ սիրելու իրենց նախորդներն, որոնց ուղղակի յաջորդները եղած են, անոնց սկզբունքներն ու գրութիւնն ընդգրկելով ու շարունակելով։ բայց մենք ի՞նչ կապ ունինք այդ նախորդներուն հետ որոնց դպրոցին դէմ խօսած էի, քանի որ մեր ուղղութիւնը, եւրոպական արդի գրականութեանց հետեւութեամբ, այնչափ տարբեր է իրենցէն թէ՝ գրականութեան թէ լեզուի մէջ։ Եւ մեր նախորդներէն անոնք որոնց գրական գործը մենք կը շարունակենք, երբէք զսեզ գոված ըլլալուն համար չէ որ մեր գնահատումն ունին,—եթէ բան մը կայ որ նորերը վերցուցին, իրենցմէ՝ այնքան է, մեր նախորդներուն այնչափ սիրելի (1)—արդէն Միրզան Թէրզեան, Մամուրեան, և իրենց նմաններ մարդ գովելու սովորութիւն չունին կարծեմ, և Եղիային գովեստը շգովեր, որովհետեւ համաստիւռ է։ մեզ սիրելի մեռեալ գրագէտներն ալ (Օտեան, Պարոնեան և Դուրեան) մեռած ըլլալէ զատ ուրիշ շա՞տ յատկութիւններ ունին։

* * *

Բայց Պէրպէրեան էֆէնտիի համար այդչափ մեծ չէ տարբերութիւնը իրենց ու մեր միջեւ, քանի որ 10-15 տարիներ հագիւ կը բաժնեն զմեզ անոնցմէ, - որպէս թէ ի Ցրանսա ալ հին, չնչ հաւասար սյժմ Հիւգո, Լամարտին Վիներ, Միւսէ, որոնց մահը 20 30 տարիէն անդին չանցնիր,—և որովհետեւ պէտք չէ «պատուարներ սեղծել երկու նախադիրն ներկայութենէն կամ բացակայութենէն, մի քանի բառերու վերջաւորվին տարբերութենէն» որպէս թէ ամէնն այսչափ ըլլար։ Ո՛չ, տարբերութիւնն այդչա՛փ պզտիկ չէ ոչ լեզուի, ոչ գաղափարներու մէջ, կը բաւէ 10-15 տարի առաջուան ո եւ է գրքոյկ մը առնել ու այժմեան աշխարհաբարին հետ բաղդատել։ անդո՛ւնդ կայ մէջտեղը։ կը տեսնէք այդ նախորդներու աշխարհաբարին մէջ միւնոյն բայը որ տեղ մը աշխարհաբար տեղ մը գրաբար կը խոնարհուի, դերանուններուն կէսը աշխարհաբար, կէսը գրաբար, բաւերուն ծայրի՝ գիրը (ձուին, զգացումն, կամ՝ն) պահուած է ոմանց մէջ եւ յօդ ալ կ'առնէ իսկ՝ յուզութիւն մը յառաջ բերելով ականջի համար, ՝ն նախադիր առատորէ՝ն կը գործածուի և իբր հետեւանք ամբողջ նախադասութիւններ զուտ գրաբար՝ ոմանկական բացատրութիւններու անմիջապէս քովինը։ եւ ասոնց հետ նոյն իսկ գրաբարի սխալներ, + ով սեռի խնդիր «տեսայ անոր բարութիւնքն», աշխարհաբար վերջաղիրներու հետ (մէջ, համար, ևն) գրաբար հոլով (քաղցրացնելոյ համար), ու գլխն խլացուցիչ գործածութիւնը, դեռ ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, որոնցմէ կասարելապէս ստիպուած է արդի աշխարհաբարը, գրեթէ վերջնականապէս կազմուած ու միօրինակ։ Միւորինակ, այո՛, արձակի և ոտանաւորի մէջ։ Մ-ԷԽ մէջ հրատարակուած այդ պզտիկ տաղիկներէն հարկ չկայ մեծ մեծ հետեւութիւններ հանելու։ իրաւ է թէ մեր մէջ երկար ատեն կարծուած էր որ ոտանաւորի մէջ ներելի է ուզուածին չափ գրաբար խառնել իբր տեսակ մը բանաստեղծական դիւրութիւն, բայց հիմայ ըմբռնած ենք որ լեզուն նոյն է ամէն սեռի համար, ըլլայ չափեալ ըլլայ անչափ։ և եթէ Պէրպէրեան էֆէնտի կը հետեւի մեր արդի գեղական շ։րժման, տեսած ըլլալու է զուտ աշխարհաբար ոտանաւորներ։ եղիա Տէմիրճիպաշեանի ոճը, արձակ թէ ոտանաւոր, շատ գրաբարխառն է, կը խոստովանիմ։ բայց անկիր իրեն յստակ ճաշակն ու գեղեցկագիտութիւնն ունի որ բոլորովին մերը չէ։ եւ ես զայն ո եւ է դպրոցի մէջ չեմ գտած, որովհետեւ գրականութեան քամէլէօնն է անիկա։ Իսկ Փանոսեանի տաղերն ամենամթեթեւ հետքեր ունէր գրաբարի, որոնցմէ շատ դիւրաւ կարելի էր զայն մաքրել եւ Փանոսեան առանց երբէք չը դադրիր մնալ ըլլալէ, որովհետեւ զուտ աշխարհաբար ոտանաւոր առաջին անգամ եւ ամենէն շատ գրողներէն է ինք։ Եւ այսուհետեւ, որշափ ընդհանրապէս ալեւորանայ աշխարհաբարն, երբ քերականութիւն ալ ունենայ (ինչ որ շատ դիւրին գործ մըն է այժմ) բոլորովին պիտի ջնջուին այդ պզտիկ հետքերն, որովհետեւ լեզուի միօրինակութեան գաղափարն սկսած է հզօրապէս ըմբռնուիլ։ Գիտեմ որ ինը տարի առաջ Մ-ԷԽ ե- Իւրի մէջ այդ լեզուին մօտենալու ջանք մը եղած է, այն լեզուին զոր Մամուրեան, Օտեան, Հրաչեան սկսած էին արդէն գրել։ եւ Պէրպէրեան էֆէնտի թողով Ա-ՇԷ Տէրէ-էի լեզուն որ իր լեզուն էր, ու գրելով ճշմարիտ աշխարհաբարին որուն մերջնական աղդեցութիւնը զինքն ստիպած է այդպէս ընելու, ...ՇԷ՝ն...ած է ուրիշներէ, երբէք ինքն իսկ չըստեղծելով այդ լեզուն։ Այնուհետեւ, Մ-ԷԽ և Իւրի աշխարհաբարին ու մերինին տարբերութիւնը ...ՇԷ՝ն, ...ՇԷ՝ն պէս բառերուն յաւելումը չէ միայն, որոնց պէս անմահ Պարոնեանն ալ գործածած է իր գործերուն մէջ և որք անհրաժեշտ են վէպերու մէջ խօսակցութեանց բնականութեան համար, այլ, քերականի քանի մը փոփոխութեանց հետ, ինչ որ Պէրպէրեան էֆէնտի «ամիսի բացատրութիւններ» կ'անուանէ, մեր ամենօրեայ խօսակցութենէն քաղուած գունագեղ, կենդանի, նկարուն այն բառերը որոնց համարժէքը չենք գտներ գրաբարի մէջ եւ որք ջիղն են մեր արդի լեզուին։

* * *

Տարբերութիւնը շատ աւելի մեծ է բուն գրականութեան մէջ։ հեւասրներու գրագէտներ յաջորդած են, կանոններուն՝ դիտողութիւնը։ Պէրպէրեան էֆէնտի սիրահար այդ կանոններուն, կէս սիւնակ կը նուիրէ անոնց պաշտպանութեան։ կը պնդէ թէ ասոնք հարիւր են գրական քննադատութեան, գրական գործերու գեղեցկութեանց ու թերութեանց վերլուծման։ միշտ իմ վերապահումս ընելով այն ամենարդհնաւոր գիտելիքներուն ու անուանակոչութեանց համար որք խօսակցութեան մէջ իսկ անցած են, կը շարունակեմ կասարելապէս անպէտ նկատել բոլոր այդ դէպն ասողաբաժանմանց օրք, ո եւ է կերպով «ճաշակը առաջնորդելու» անկարող, կը չորցնեն, կը փայտացնեն, կ'ամբաւանեն զայն։ եւ երբէք այդ կանոններուն պէտք չկայ գնահատելու համար գրական արտադրութիւններ։ ասոր ապացոյցն այն է որ ամէն երկրի մէջ գրագիտութեան դասատուները չափազոյն ճաշակով մարդերն են։ «Բառնասի օրէնքիր» անուանուած Պուալօն, որ պատուական կերպով գիտէր բոլոր այդ կանոնները, չկրցաւ գնահատել ԺԷ դարուն հանճարեղ խոստաիպ գրականութիւնը։ Վոլթէր, նոյնչափ քաջահմուտ գրագիտութեան, չհասկացաւ Տանթէն ու Միլտոնը, բարբարիկ գտաւ Շէքսպիրը (որ չատ զանց քիչ գիտէր այդ կանոնները)։ Լամարտինի գրագէտներ յաջորդած են, միւսներու գրագէտներ եղած են։ այս դարուն մէջ այդ գրագիտութեան դասատուները ապրարիւ ապրանքներով զբաղուեցան Հիւգոյի և Ռոմանթիք դպրոցին ծագումն, ինչպէս իրապաշտներուն։ Գրական քննադատութիւն ընելու համար պէտք եղածը ոչ թէ խել մը սնամէջ բառերու սահմանը իր օրինակներով գոց գիտնալն է այլ ուսումնասիրել գրականութեան պատմութիւնը, գրականութեանց բազդատութիւնն ու փիլիսոփայութիւնն ընել, գրագէտին կրած ու ազդած ներդործութիւններն որոշել։ Այսպէս ըրած են Թէն, Հէնրիքէն, Լեմէթր, Զոլա, Պուրժէ, բոլոր նոր քննադատներն։ Եւ եթէ Պէրպէրեան էֆէնտի ա՛նչափ զգուանքով գրեթէ արհամարհանքով կը խօսի Զոլայի եւ Մօբասանի պէս գրագէտներու վրայ, եթէ առաջնոյն արաբերն մթութիւնն ու ազատութիւնը միայն կը տեսնէ այդ նախորդներու աշխարհաբարին մէջ միւնոյն բայը որ տեղ մը աշխարհաբար տեղ մը գրաբար կը խոնարհուի, դերանուններուն կէսը աշխարհաբար, կէսը գրաբար, բաւերուն ծայրի՝ն գիրը (ձուին, զգացումն, կամ՝ն) պահուած է ոմանց մէջ եւ յօդ ալ կ'առնէ իսկ՝ յուզութիւն մը յառաջ բերելով ականջի համար, ՝ն նախադիր առատորէ՝ն կը գործածուի և իբր հետեւանք ամբողջ նախադասութիւններ զուտ գրաբար՝ ոճական բացատրութիւններու անմիջապէս քովինը։ եւ ասոնց հետ նոյն իսկ գրաբարի սխալներ, + ով սեռի խնդիր «տեսայ անոր բարութիւնքն», աշխարհաբար վերջաղիրներու հետ (մէջ, համար, ևն) գրաբար հոլով (քաղցրացնելոյ համար), ու գլխն խլացուցիչ գործածութիւնը, դեռ ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, որոնցմէ կասարելապէս ստիպուած է արդի աշխարհաբարը, գրեթէ վերջնականապէս կազմուած ու միօրինակ։ Միւորինակ, այո՛, արձակի և ոտանաւորի մէջ։ Մ-ԷԽ մէջ հրատարակուած այդ պզտիկ տաղիկներէն հարկ չկայ մեծ մեծ հետեւութիւններ հանելու։ իրաւ է թէ մեր մէջ երկար ատեն կարծուած էր որ ոտանաւորի մէջ ներելի է ուզուածին չափ գրաբար խառնել իբր տեսակ մը բանաստեղծական դիւրութիւն, բայց հիմայ ըմբռնած ենք որ լեզուն նոյն է ամէն սեռի համար, ըլլայ չափեալ ըլլայ անչափ։ և եթէ Պէրպէրեան էֆէնտի կը հետեւի մեր արդի գեղական շ։րժման, տեսած ըլլալու է զուտ աշխարհաբար ոտանաւորներ։ եղիա Տէմիրճիպաշեանի ոճը, արձակ թէ ոտանաւոր, շատ գրաբարխառն է, կը խոստովանիմ։ բայց անկիր իրեն յստակ ճաշակն ու գեղեցկագիտութիւնն ունի որ բոլորովին մերը չէ։ եւ ես զայն ո եւ է դպրոցի մէջ չեմ գտած, որովհետեւ գրականութեան քամէլէօնն է անիկա։ Իսկ Փանոսեանի տաղերն ամենամթեթեւ հետքեր ունէր գրաբարի, որոնցմէ շատ դիւրաւ կարելի էր զայն մաքրել եւ Փանոսեան առանց երբէք չը դադրիր մնալ ըլլալէ, որովհետեւ զուտ աշխարհաբար ոտանաւոր առաջին անգամ եւ ամենէն շատ գրողներէն է ինք։ Եւ այսուհետեւ, որշափ ընդհանրապէս ալեւորանայ աշխարհաբարն, երբ քերականութիւն ալ ունենայ (ինչ որ շատ դիւրին գործ մըն է այժմ) բոլորովին պիտի ջնջուին այդ պզտիկ հետքերն, որովհետեւ լեզուի միօրինակութեան գաղափարն սկսած է հզօրապէս ըմբռնուիլ։ Գիտեմ որ ինը տարի առաջ Մ-ԷԽ ե- Իւրի մէջ այդ լեզուին մօտենալու ջանք մը եղած է, այն լեզուին զոր Մամուրեան, Օտեան, Հրաչեան սկսած էին արդէն գրել։ եւ Պէրպէրեան էֆէնտի թողով Ա-ՇԷ Տէրէ-էի լեզուն որ իր լեզուն էր, ու գրելով ճշմարիտ աշխարհաբարին որուն մերջնական աղդեցութիւնը զինքն ստիպած է այդպէս ընելու, ...ՇԷ՝ն...ած է ուրիշներէ, երբէք ինքն իսկ չըստեղծելով այդ լեզուն։ Այնուհետեւ, Մ-ԷԽ և Իւրի աշխարհաբարին ու մերինին տարբերութիւնը ...ՇԷ՝ն, ...ՇԷ՝ն պէս բառերուն յաւելումը չէ միայն, որոնց պէս անմահ Պարոնեանն ալ գործածած է իր գործերուն մէջ և որք անհրաժեշտ են վէպերու մէջ խօսակցութեանց բնականութեան համար, այլ, քերականի քանի մը փոփոխութեանց հետ, ինչ որ Պէրպէրեան էֆէնտի «ամիսի բացատրութիւններ» կ'անուանէ, մեր ամենօրեայ խօսակցութենէն քաղուած գունագեղ, կենդանի, նկարուն այն բառերը որոնց համարժէքը չենք գտներ գրաբարի մէջ եւ որք ջիղն են մեր արդի լեզուին։

* * *

Տարբերութիւնը շատ աւելի մեծ է բուն գրականութեան մէջ։ հեւասրներու գրագէտներ յաջորդած են, կանոններուն՝ դիտողութիւնը։ Պէրպէրեան էֆէնտի սիրահար այդ կանոններուն, կէս սիւնակ կը նուիրէ անոնց պաշտպանութեան։ կը պնդէ թէ ասոնք հարիւր են գրական քննադատութեան, գրական գործերու գեղեցկութեանց ու թերութեանց վերլուծման։ միշտ իմ վերապահումս ընելով այն ամենարդհնաւոր գիտելիքներուն ու անուանակոչութեանց համար որք խօսակցութեան մէջ իսկ անցած են, կը շարունակեմ կասարելապէս անպէտ նկատել բոլոր այդ դէպն ասողաբաժանմանց օրք, ո եւ է կերպով «ճաշակը առաջնորդելու» անկարող, կը չորցնեն, կը փայտացնեն, կ'ամբաւանեն զայն։ եւ երբէք այդ կանոններուն պէտք չկայ գնահատելու համար գրական արտադրութիւններ։ ասոր ապացոյցն այն է որ ամէն երկրի մէջ գրագիտութեան դասատուները չափազոյն ճաշակով մարդերն են։ «Բառնասի օրէնքիր» անուանուած Պուալօն, որ պատուական կերպով գիտէր բոլոր այդ կանոնները, չկրցաւ գնահատել ԺԷ դարուն հանճարեղ խոստաիպ գրականութիւնը։ Վոլթէր, նոյնչափ քաջահմուտ գրագիտութեան, չհասկացաւ Տանթէն ու Միլտոնը, բարբարիկ գտաւ Շէքսպիրը (որ չատ զանց քիչ գիտէր այդ կանոնները)։ Լամարտինի գրագէտներ յաջորդած են, միւսներու գրագէտներ եղած են։ այս դարուն մէջ այդ գրագիտութեան դասատուները ապրարիւ ապրանքներով զբաղուեցան Հիւգոյի և Ռոմանթիք դպրոցին ծագումն, ինչպէս իրապաշտներուն։ Գրական քննադատութիւն ընելու համար պէտք եղածը ոչ թէ խել մը սնամէջ բառերու սահմանը իր օրինակներով գոց գիտնալն է այլ ուսումնասիրել գրականութեան պատմութիւնը, գրականութեանց բազդատութիւնն ու փիլիսոփայութիւնն ընել, գրագէտին կրած ու ազդած ներդործութիւններն որոշել։ Այսպէս ըրած են Թէն, Հէնրիքէն, Լեմէթր, Զոլա, Պուրժէ, բոլոր նոր քննադատներն։ Եւ

բով պիտի ըլլայ շատ մը հիւանդութիւններ բուժել։ Թոքախտին, կարմրախտին (scarlatine), տուփախտին (syphilis), վարդախտին (rougeole) դէմ պատուաստներ պիտի գտնուին։

Ալքօլի մոլութեան դէմ—ազբիւր այնքան թշուառութեանց, անձնասպանութեան ու ապերախտից—ապագայ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, կամ անոր գլխոր բարձրացնելով կամ վաճառումը խիստ օրէնքներու ենթարկելով։

Առողջապահութիւնը մեծապէս պիտի զարգանայ և մեր թուները, մեզնէ նուազ տարակուսող, առողջապահական կանոնները կէս առ կէս պիտի գործադրեն։

Վ. ՄԵՍՈՊՈՒԱՆ

Խազբիւղ

ԴՈՒՌ ՄԸ ՆԻԿՈՂՈՍԻՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆԸ

Ա.

Վերէն թեթեւօրէն կը թօնար։ Է՛հ, ուզեւորին հետաքրքրութիւնը այսքանով չի՛ բաւիր, կ'ըսեմ, ու ճամբայ մը կը բռնեմ հետիոտն, ո՛չ զոք ունենալով ինձ ուղեկից։ Կ'անցնիմ ծխախոտի մեծատարած արտերէ, կը տեսնեմ երկայնուշեղ որթեր սարփինաներու վրայ յեցած, ասոնց ալ ածուներ, անդին ալ մաշարաներ, մշակի բրչովը ու բահո՛վը գծագրուած, միայն հեռուն հանդիպակաց եզերքը կը նշմարեմ կորդ ու խոպան վայրեր, լերկ ու անհերկ դաշտեր, կ'անցնիմ այս ամենէն, մանկութիւնս մտաբերելով, Ծոփաց աշխարհը յիշելով։

Այլ երբ հասայ ամրաշէն պատի մը քով, փառաւորդ դրան մը ու քաղցրահոս աղբեր մը առնիթեր, ցրեցան ցնդեցան յիշատակներս, կանգ առի, ուշիւ դիտելու այն կճեայ մտտաներկ յատակի վրայ համակ ոսկեզօծեալ վերտառութիւնը, բարձրաքանդակ, յոյժ եւս վայելչադիտակ, մանաւանդ զի գեղահիւս դիրուագներովն ու գեղագրոյ տառերովն ի վեր կը հանէր ճարտարագործ վարպետին ճարտարութիւնը, միանգամայն զօշտեալով այցելուներուն ալ աչքունքը։

Եւ խորագիրն էր այս օրինակ

«Ցառաջնորդութեան Տ. Տ. Մոսէիանոսի Յոլակիմեան Սրբազան Արքեպիսկոպոսի Նիկոմիդիոյ։ Ռ.Յ.Լ.

Գերեզմանիս գեղեցկաչէն պարապայ,
Եւ բարեհամ աղբերս, ե՛ւ գիւտ ե՛ւ չինուած,
Գործ է Ջանից ընկերութեան բարեսէր,
Բնիկ խմբի քաղաքացի մերոսեր,
Սակայն եւ բիւր ձեռք համազգի բնակչաց
Մինչեւ ցուարտ մեծ և փոքրը վաստակեաց։
Մարդ դու նժդեհ և անցաւոր յաշխարհէս
Ցառնուալ զքուր յանմահիկ աղերէս
Ննջեցեալոց մայրենա՝ հանգիստ մտատեւ
Եւ կենդանեաց ամեալ կենօք չա՛տ արեւ։

Հայոց քնարան է ըսի, հարկ է մտնել...։ Սաձին քայլափոխս, դէմ յանդիման կուգամ գեղուղէշ կարմամխներու ու տատրատեղ կաղնիներու, որոց հովանւոյն ներքեւ կը սեղնուին շիրիմներ ցանուցիր տապանաքարեր ալ մամռապատ ու սէգաբեւ։ Կան հոգակոյտք եւ կան խաչքարեր որք կը ցցուին ուրականներուն պէս, կ'սկսիս զարհուրիլ ու «Հիշեցէ՛ք» առանձինն գանելով գեղեզմանո՛ւ ոստանին մէջ։

Ընեմ քեզ, հոս երկինք ա՛լ չերեւիր, արեւու ճառագայթներն ալ չեն կարող թափանցնել տերեւաշէն ձեղունէն ներս, վասն որոյ չուրջանակի տարածուած կը գտնես ազատագ մթութիւն մը ստուերախառն հմայքով պատած, տրտմութիւն լռութիւն մը սարտուցիչ խորհուրդներով խառնուած։ սոքա ամեն, գոգցես սգազգեաց քարոգներեր կը հանդիսանան այս յատկանական քնարանին, ուր ոչ մարդկային զգայուն կ'ապրի, ոչ ալ միաքը կը գործէ։ Մեռելո՛ւթիւնը, անյարիր մեռելութիւնը եւեթ կ'ապրի, և օխտաղութիւն ամենեցունցը հոս միայն կ'ընբռնուի խիստ։ Վասն զի հոս չկայ երազ, չկայ պատրանք, ոչ ազօթք, ոչ ալ հառաչանք։

Սակայն մեր ամենուս ազօթքը ու մեր ամենուս հառաչանքը արձագանգ թողուցած են անհուն անջրպետին մէջ, ուր թէ եւ բան մը չերեւիր, բայց ամեն բան ունի իր մէջը, իր անտեսանելի խաւերուն, իր ծալքերուն, իր վէտ ի վէտ ծածանումներուն մէջ։ առած, պահած ու սքօղած է առա՛ջն մարդուն ազատկէն մինչեւ համայն մարդութեան, մինչեւ վերջի մարդուն ոդրն ու կոծն, խինդն ու ժպիտն։

Այս անջրպետին մէջ ցանքած են այնքան արցունքներ զոյս թափած են անհամար հայրեր, բիւրաթիւ մայրեր, այս անջրպետս խմած է մարդութեան արտասրը, ինչպէս կը խմէ երկիրը՝ երկնից այնքա՛ն արտասրը։

Ո՛վ գիտէ թերեւս աշխարհս ալ օր մը պիտի մեռնի, անարեւ ու անլուսին պիտի մնայ, ոչ հոգմ ոչ ալ անձրեւ պիտի ունենայ, իր վրայ այ թերեւս պիտի տրուի այն մեծ լռութիւնը, որ կը տիրէ գերեզմանատան մէջ, այս մարդկային էն բազմամարոս մայրաքաղաքի՛ն մէջ։

Այո՛, թերեւս աշխարհս ալ մեռնի օր մը, ու այն ատեն անյրպետը ինքն ալ արտասուէ, մարդկան բոլոր արտասուքը օր մը ալ ինքը թափէ։

Այս մտածութեամբ պաշարուած յառաջացայ էն բաւական, խաչաձեւ մարձանի մը հանդիպեցայ որոյ վրայ կարդացի հետեւեալ գեղաքանդակ տողերը։

Ընդ հողով
Դամբանիս
Անվրդով
Այլոն տաքինասէր
Վառ ի կրօնին ի սէր
Հանգչի Տ. Ազարեան
Ցովհաննէս, բարեկամ
Բարերար
Առ թըշուառս
Որ որդւոց
Բազմահոգ
Եղեւ Հայր
Հոգատուր
Իւր բարեաց
Առցէ վարձ

Խաչաձեւ գասյ այս ոստանաւորը, խաչաձեւ մահարձանին վրայ, միայն խաչա՛ղ՝ չկար...։ Զկայէն այո՛ անոնք, որ երբեմն ինձ նման մարդ, կե՛անք տուած ու զգացում ներշնչած էին։

Ալ կանգ առի, բաներ անցան մտքէս, շատ բաներ սահեցան, սեւ խորհուրդներ ու նեմ յիշատակներ յիս խառնեցան, ո՞ւր են ըսի, «Ան»՝ Սիրելիներս, մտերիմներս ո՞ւր։ ո՞վ եմ ես. ես իրա՛ս, ե՞մ ես։ թէ չեմ, թէ չկային նոքա ե՞ւս։ Օր մը՝ ալ, ահ օր մը ալ ուրիշ մը պիտի գայ իմ գերեզմանիս վրայ ու իրե՛ն ալ վրայ պիտի որոնայ, խորհի՛ ու խոկայ։ Ապաքէն իմաստասիրական վարկածներ պիտի նետէ, ազնտանքներ ու բաշդանքներ պիտի թափթփէ, ոտքերը գետին զարնելով ու սոս գլուխը երկինք վերցնելով պիտի հարցափորձէ, պիտի կաղկանձէ, թերեւս անհաւատի մը չանթերը պիտի տեղայ, եւ սակայն, նա ալ հուսկ յետոյ հոս պիտի գայ անգգայ՝ ու մնայ...։

Խորհրդոյ այս ալեկոծ հոսանքին մատնուելով, չէի յառաջացեր, բեւեռապինդ գամուած տեղս կանգներ էի երկար ատեն, քայլ մը կառնեմ ապա։ մեռնոյն մահարձանին յետոսկողմն եմ։

Ի Տալանս
Հանգստեան
Խաղաղիկ
Տիկին Գոհարիկ
Ց. Տ. Ազարեան
Ննջէ քուն մահուան
Որ ըստէր անրիծ
Բընաւէ՛ց
Գրաւեաց
Զի զբարեաց
Իրս արար
Անհամա՛ր
Թրչուտաց
Եւ ըստ՝ աց
Բաղցեալս,
Զգեստ մերկոց
Մատոյց յօժար
Ո՛ է անց անդադար
Համբոյն սրընթաց
Լոկ բարին կաց մնաց։

Զեմ զարմանար, ահա այր եւ տիկին Տ. Ազարեան, աշխարհային կեանքը միասին վայելելով, կը վայելեն եւ այժմ կեանքն անդրաշխարհեան, այլ երբ կը դառնամ հիւսնակողմը յայնժամ զարմանքը զիս կը պատէ տեսնելով որ զաւակներնին ալ, թոռներնին ալ առած մէկ գերեզմանի մէջ ամենքն ալ մէկէն պառկա՛ծ են, քայքայուած են։

«Ուրեմն չհաւատանք, կըսէ հրապարակագիր մը, մարմնոյն որ սոսկմամբ կը լուծուի, եւ որ կը խորշի իր եղծումէն, չհաւատանք դիակին, ո՛չ կմախքին, ո՛չ մոմիային, եւ մտածենք որ եթէ գերեզմանին մէջ մթութիւն մը կայ, լոյս մըն ալ կայ։ հոգին գացած է այս լոյսին մէջ, մինչդեռ մարմինը կը մնար խաւարին մէջ։ հոգին կը գիտէ այս լոյսը։ Ո՞ւմ փոխմարմնոյն խորշմովն եթէ հոգին կը տեսնէ։ Իրա՞ւ է այս, հոգին լուսոյ մէջ ու մարմինը խաւարի՞ մէջ, եւ ինչո՞ւ... եւ ի՞նչպէս...։

Ասոր պատասխանը ոչ Հարթմանը կուտայ ոչ ալ Շոբենհաուրը։ Ոչ իսկ դարուս բովանդակ խմաստասիրութիւնը. Ցուսակնէն սկսեալ Պիւթագոր Սոկրատ ու Պղատոն մինչեւ Հեռվմէական, անկէց յետոյ ալ Գաղիականն ու Գերմանականը վճիռ մը չտուին։ Ապաքէն ոչ Քանդ, ո՛չ Տէքարթ, ոչ Հէկէլ, ոչ Օկիւսթ Քոնդ կարողացան կենաց առեղուածը լուծել, չկրցան լուծել նաեւ մահուան ամենամեծ առեղծուածը։

Իսկ Լէօփարան, այս խաւացի յուռեւեան դառնութեամբ լի կը մրմնջէ «A quoi bon la vie, si ce n'est à la mèpriser» այո՛, այս կեանքը ունեցանք զանի արհամարհելու համար, բայց կարելի՞ բան է հաւատալ ասոր, ի՞նչ պիտի ըսէ ուրեմն տիեզերական կենաց համար, անոր ալ ունի՞ պատգամ մը։

Ասանց գեղեցիկ յիմարաբանութիւններ կըսուին, գլուխներն տաքցած ու երեւակայութիւններն ըորոքած ուղեղներէ կը բղխին մանաւանդ։

Մարդկութիւնը պատասխան մը չունի արդ։ բեւ։ այս գերեզմաններն որ մեր ալ ապագայն կը ներկայացնեն, ա՜ւա՛ր են, խորհրդաւո՛ր են, եւ դարձեա սոնառելի եւ դարձեալ անբմբռնելի են։

Այս անեմ։նալի խորհրդ։ մէջ ես ալ ըսի։ ո՞ւր է հոգւոյ անմահութիւնն, այս մեռելոց դաշտին մէջ, ես ալ գոչեցի։ ո՞ւր է հանդերձեալ կենաց արշալոյսն, զոր կը տարփողեն այնքան ջերմին հաւատով։

Ա՜հ, այն ատեն մտածութեանս մէջ չերիմեա՛ր բացուեցան, խորհրդածութեանցս մէջ անդունդնե՛ր տեսնուեցան, յորս սուզեցայ, ընկղմեցայ։

Տապանաքարի մը վրայ նստած, տապանաքարի մը դէմ յանդիման այս խոկերով կը շարաբուէի, ոտք ելայ, ակնարկ մը ասդին, ակնարկ մըն ալ անդին նետեցի, ու վերտին դառնալով ի հիւսիսակողմն խաչաձեւ չիրմն վրայ սոյն տողերը կարդացի։

Ատ ընդ հողով
Հանգչին լընկի
Քորք եւ եղբարք
Ընդ հոյլս թոռանց
Ց. Տ. Ազարեան
Որ մինչեւ ի տես
Իրրեւ խաւարծի
Ի ցուրտ հով մահու
Թառամեալ անկան
Վա՛յ աչխարհ ունայն։

Անպատճառ այս կոթողին հարաւային կողմն ալ ուրիշ ոտանաւոր մը այլ մեւնոյն գերդասանէն մէկ կամ մէկ քանի անգամոց վրայ յօրինուած ոտանաւոր մը ըլլալու է ըսի, ու երիս քայլ եւս առի, և ահա ենթադրութիւնս սխալ չեղաւ, մարդկային ունայնութեան մէկ պատկերը հոն ալ նկարուած գտայ հետագայ քերթուածով,

Անցանէ մարդ
Իրր ազազուն,
Տերեւ աշնան։
Այսպէս դու վա՛ղ
Մայրիկդ սիրուն,
Ո՛ գիրդ Անթառամ,
Ց. Տ. Ազարեան,
Վաղ անկար թառամ։
Ցածուն եւ պարկեշտ
Եղեր, հանուրց, որք
Հարցանեն զքէն ո՛ւր
Ո՞ւր Անթառամն մեր։

Ո՞ւր Անթառամն մեր, ահա հարցում մը որ ամեն մարդ կը կրկնէ, երբ սիրելին կը կորանցնէ, ո՞ւր է, ո՞ւր գնաց քովէս, ալացաւ գրկէս կը մրմնջէ։ Ոչ ոք անոր խօսքը, ալ անոր դէմքը, պիտի չտէ ու պիտի չտեսնէ, անոր որ իր հարն էր, մայրն էր, եղբայր ու քոյրն էր, անոր որ ա՛լ չկայ այսօր, ու յաւիտեա՛ն պիտի չգայ...։

«Թէ որ ժայռին զարնեմ մերթ ֆուր կը բղխի, մերթ կայծ կ'ելնէ» գրեց մատենագիր մը, իսկ ես թէ որ հողը բրեմ բա՛ն մը չեմ գտներ հոն ափոփած մարմնէս, հոն իջուցած գագաղէս, փայտը փտած, իսկ մարմինը հալած կը գտնեմ, հապա ոսկրոնե՞րը, բայց մենք հոն ոսկր չգրինք, թէ և այս ալ ժամանակէ մը յետոյ կը լուծուի, այս ալ անկեա կը կորչի՞ կ'ըսպառի՞...։ Ա՜հ, տխուր է կեանքի վերջը, ինչպէս տխուր է այս գերեզմանատունը, ու տխուր ամեն գերեզմանատուն։

Ո՛չ, հոս չկայ լոյս, հոգին մէջ, փոսին մէջ լոյսը չընակիր, եւ մահը՝ մթութիւնն իսկ է։

Ի՞նչ է կեանքն, ո՞վ Տէր, մանաւանդ ի՞նչ է մա՛հն։ Գերեզմանը, արդեօք մեր Ստիւքսն է որ մեզ պիտի անցնէ Եղիւսեան դաշտը մեր մեզաց կամ որ նոյն է մեր գոյութեան անտեսութիւնն ու աղտեղութիւնը սրբելէ զկիր։

Մինչդեռ հակասականգացումներէ ու եզրակացութիւններէ տարբերեալ ման կուգայի հայոց գերեզմանատանը մէջ ոչինչ հաւատալով եւ ոչինչ ուրանալով կը ըսէի սակայն, քիչ մը անդին, որ ամէնի ծովը բարկացած կը մռնչէր, կարծես մինչեւ առ խ հասնիլ կ'ուզէր, այնքան հսկայի ալիքներ մին զմիւսն հարածելով, մին զմիւսն կոխոտելով կուգային չարունակ փչրուելու, փրփուրներ ժայթելու։

Բոլոր այդ կատաղութիւնը, այդ տագնապը, ալեաց այդ յոյզն ու խրոխտանքը, բոլոր այդ ընկրկումնք, այդ յառաջխաղացութիւնք, ու բարկաճայթ ցասմունք, և՛ փրփուրք, և՛ եռացկոտ մրեգնութիւնք, ես ճչդիւ նմանցուցի իմ ներքին վիճակս, ալեկոծ մտքիս, որ ինքն ալ վայրապար կը յոխորտար։ որ առաւեր կը ցասնէր, չունենալով յենակէտ մը, անհո՛ւն կէտ մը, եւ յուսոյ և հաւատոյ ճշմարիտ ապաւէն մը։ Այո՛ ճչդիւ կը նմանէր իմ ալեկոծ մտքիս որ տիեզերական կեանքը կը հարցասիրէր, յուսահատ ամեն բանէ՝ եւս և անմահութենէ...։

Ինչպէս ծովը չգիտէր թէ ինչո՞ւ կը զայրանար, կը բարձրանար, թէ ինչու կը խոնարհէր եւ իր ահաւոր ընդերքը կը բանար։ Նոյնպէս ալ հովը չգիտեր թէ ուստի՞ կուգայ, եւ ինչո՞ւ կուգայ։ ճիշդ ես ալ բնութեան զաւակ, ես ալ այդ տարերց համագոյակից ընկեր, ես ալ նիւթ մը հիւթ մը, խոհուն ու զգայուն, ես ալ գիտե՞մ ուստի եկած լինելս, ինչու եկած լինելս, ու դարձեալ պիտի գիտնամ երբէք ո՞ւր երթալս, մանաւանդ հուսկ վախճանս։

Այս անպատասխանի հարցերով, այս անծա։բածիր խոհերով, ի ներքս յիս ամփոփեցայ սրտիս խորը քաշուեցայ։ Ա՜հ, խեղճ սիրտ, նա եւս չարչարուած, նա ևս խառն տպաւորութեանց ներքեւ ճնչուեր, պրկուեր ու գալարապիրկ մնացած էր անսիրթա՞ր, ու դեռ կը մնա՞ր։

Ոչինչ զիս կը վստահացնէր, սիրտս ապա՞հ մը չէր, ու չէր կրնար բանի մը վրայ ոտնակաւել, իսկ բոլոր գիտութիւնս որ զիս իմաստուն Տիտան մը դարձուցեր էր, կը փչրի՞ կ'իյնա՞յ այս չիրիմներուն առջեւ, այս ծառերուն ներքեւ։ Կրօնական զգացումներս վրայ կ'երթան, հաւատոյ խէ՛ալներս կը փճանան։ Ուսի վստահութեամբ կրնամ յայտարարել թէ ճշմարտութեան ու անմահութեան ծարաւի հոգւոյս ումգ մի ջուր չկրցան մատակարարել այնքան վերամարձական ներկայացողութիւններն այնքան իմաստասիրական վարդապետութիւններն, եւ այնքան վերլուծմո՛ւնք...։

Մա՞հը, վարդապետութիւն չունի, Մովսէս՝ Սինայի բարձունքէն իջնելով լուսոյ ու ճառագայթից, բացերու եւ փայլատակմանց մէջէն զԱստուած տեսնելէ յետոյ, մահուա՛մբ զրաւեցաւ, ի՞նչ, Աստուծմէ յետոյ Մա՞հ...։ Ի՞նչ ճակատագիր, ի՞նչ հաւատք։

ԳԱՍՊԱՐ Պ. ՆԵՄՇԼ

Պոյանտ քէօյ, 20 մարտ 1892

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԱՅԵՐԸ

Ռուս գրականութեան ոգեմիտ տրամախոհութեան չնորհիւ ուրիշ հայերի հետ միասին նաեւ Մոսկուայի հայերն իւրացուցած են օգտաւէտ գրականութեան և ճշմարիտ գրագէտի արժանիքը, բուն խմաստութեամբ կը ձուլէին ու կը կարդային տոնական յիշողութեան առարկայ էին։ կենդանի պատկերների մէջ շատ հրապուրիչ էին արդարեւ եւ իրաւունք ունէին գրաւելու ուսանողութեան հանակրութիւնը։ Մանաւանդ այնպիսի երկրի մէջ ուր հայ երիտասարդները հայ օրիորդների բացակայութեան պատճառաւ նոցա անձկալի կարօտը կը քաշեն։

Այս երեկոյթի մէջ իր մէջ այլոց երկու անկայտ երեւոյթներ ջերմ համակրութիւն կ'ազդէին՝ նախ որ սկզբէն մինչեւ վերջ ամեն երգ հայերէն էր եւ ներկայացմունք առնուած էին բուն ընտանեկան կեանքէ, մինչդեռ մասնակցողներուն մեծագոյն մասը ռուս էին, ռուսական օրքեստրը մեր զանազան եղանակները կը հնչեցնէր, հայերէն բառ մ'իսկ չը հասկցող ռուս երգչուհի տիկին Սոկոլովայա դարձեալ ձրիաբար եւ հայերէն երգեր ուսած էր եւ կ'երգէր։ իսկ երկրորդ արժանայարգ երեւոյթն այն էր որ մեզ տուր եղող այդ կեդրոնավայրի մէջ սրտագեղ կերպիւ կը գնահատուէին մեր երգերը։

Այդ երեկոյ մեր տարերն ու եղանակներն այնպիսի ոգեւորութիւն յառաջ բերին օտարազգի այլասեռ հասարակութեանց վրայ, որ ընդհանուր փափաք յայտնուեցաւ որ այդ երգերը տպագրուելով ձայնագրութեամբ ընդհանրանան Մոսկուայի երաժշտասէր շրջանների մէջ։ Պ. Կորոչչենկո անձամբ պիտի լրացնէ ընդհանրութեան այդ փափաքը։

Սոյն երեկոյթէն զատ մի չաբաթ յետոյ յայտնի ռուս Պրոֆէսսոր Վէսկլովսկիի տանը տեղի կ'ունենար Կաւկասեան Երեկոյթ։ Վեսկլովսկի ռուսաց նշանաւոր գիտնականներէն մէկն է, իւր կինը ներկայ երեւելի ռուս գրագիտուհի մ'է եւ ամեն անգամին եւս իւր տանը թէյով կը պատուասիրէր այդ 40-50 հոգիէ բաղկացած խումբը։ Օտարազգի մը այսօրինակ գերազնիւ վարմունքը խորին սքանչացումն յառաջ բերած էր ամենի վրայ, Կորոչչենկոյ իգական մը դարձած էր Մոսկուայի հայ երիտասարդութեան եւ իրաւամբ արժանի էր այդ համակրութեան, որովհետեւ ամեն ոք կը խոստովանէր թէ ոչ մէկ ոք այսպիսի զոհողութիւն չի ըներ ոչ թէ օտար մի ազգի, այլ և ոչ իսկ իւր ազգի հասարակութեանը։

Կորոչչենկո վերջապէս մարզեց իւր կամաւոր նուագածու խումբը եւ ուրբաթ ու շաբաթ օրերը մեծամեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուէին գերմանական Կլուբի ահագին դահլիճի մէջ, Մոսկուայի հայոց տարեկան երեկոյթի առթիւ։ Շաբաթ գիշեր 1500 է աւելի բազմազգի հանդիսականներ խռնուած էին այդ Կլուբի դահլիճն ու կողմնակի սրահները։ թատերասէրի առաջ նուագապետի ամբիոնի վրայ նստած էր Կորոչչենկո իւր ահագին խումբով՝ իւրաքանչիւրի ձեռին նուագածութեան իրարմէ տարբեր գործիներ։ վարագոյրը բացուեցաւ եւ ահա յիսունէ աւելի ուսանողներ այլազան հագուստներ հագած և խորհուրդ դիրքով կանգնած էին բեմի վրայ։ Կորոչչենկո շարժեց իւր գաւազանն եւ ահա ընդհանուր նուագախումբն սկսաւ Զորզանեանի նշանաւոր բայեաթին, որն մէջ կը պարունակուին պարսկական, արաբական եւ այլ ժողովրդային երբեմն մելամաղձիկ երբեմն հրաւրբոք եղանակներն։ Ռուս և միւս օտարազգի հանդիսականները խորին սքանչացմամբ կ'ունկնդրէին այս պլատփոխս ու ներդաշնակոյր եղանակներն, իսկ Կաւկասցի հայերն ու վրացիներն ինքնիրմէ ելած քիչ էր մնացած իրենց տեղէն ելնելով պիտի ցատկռտէին ցնծութենէն։ Յաջորդ երգերն, ինչպէս էին Լեռնականաց երգը, Լաւրիկը, Զմեռն, Ինձաւը, իրենց խմբական ու մենական կազմութեամբն՝ այնպիսի գերազանց ներգործութիւն յառաջ բերած էին որ ամեն անգամին ալ գահլիճը կը գլխդրդռ ծափերի և կեցցէների խլացուցիչ աղմուկէն։ Նուագախումբը հիանալի էր և երգեցիկ խումբը ձայնակցելով անոր՝ հիացումը գերազանցութեան կը հասցնէր յաճախ։ Փոքր ինչ հեռուն հանդիսականաց շարքին մէջ թիֆլիսցի մի գենեվճառ գրեթէ ինքնիրմէ ելած էր «Տե՛ս, տե՛ս, էն մեռած Մինասն, ինչպէս լա կենդանի է, ասած գիտենայ էգուց մտս գալու լինի տասը բութիլկա կախեթի գինի կը խմացնեմ...։ Ես իրիկուն հինգ փգրս գինի ղրկեցի տղեքանցը, հալալ ընի, թէ որ գիտենայի էսպէս աքանչելի բաներ պիտի անեն, էն ժամանակ սրանց կախեթի գինու մէջ կը լողացնէի, էնքան որ կը տայի։ Տես, տես, գիպի լիքը նեմեցնէր, պուլկներ, ռուներ եւ սրանք եկել են փողեն տուել մեր ազգի աղեքանց համար, հապա ամօթ չէր լինի ինձ ու ինձ նման հայերին թէ որ չը գայինք։» Մարդը անգուսպ ոգեւորութեամբ կը չարունակէր իւր այս բացագանչութիւններն և ռուս, գերմանացի լեհացի պարոններ ու տիկիններ հանդիսական շուարուելով կը դիտէին այդ մարդի ոգեւորեալ կացութիւնը։ Երգերին յաջորդեցին այլ եւ այլ կենդանի պատկերներ, որոնք կը ներկայացնէին գիւղական կեանքի տեսարաններ։ գարձեալ մի ռուս արշեստագէտ սիրայօժար յանձն առած էր վարժեցնել այդ մի շարք կենդանի պատկերների դերասարաց ներկայացումը։ Այսուեղ այլ ևս գլխաւոր դերակատարներն էին Կատիա, Նինա և միւս հայ օրիորդները, որոնք շարաթներով նստած կը ձեւէին ու կը կարէին երգեցիկ խումբի եւ կենդանի պատկերների համար գանազան զգեստներ, Կատան ու Նինան եռանդին իգական սիրտ այդ գլուխն էին և իրենց այսպիսի օժանդակութեան համար ուսանողութեան իդէալն էին եղած։ ամենուրեք յաճախ այդ զոյգ անունները կը լսուէր։ Կա՛տա, Նի՛նա։ Այս զոյգ հայ օրիորդներն երեւի միանգամայն գեղեցկութեան հրեշտակներ էին որ այնպիսի մշտական յիշողութեան առարկայ էին։ կենդանի պատկերների մէջ շատ հրապուրիչ էին արդարեւ եւ իրաւունք ունէին գրաւելու ուսանողութեան հանակրութիւնը։ Մանաւանդ այնպիսի երկրի մէջ ուր հայ երիտասարդները հայ օրիորդների բացակայութեան պատճառաւ նոցա անձկալի կարօտը կը քաշեն։

Այս երեկոյթի մէջ իր մէջ այլոց երկու անկայտ երեւոյթներ ջերմ համակրութիւն կ'ազդէին՝ նախ որ սկզբէն մինչեւ վերջ ամեն երգ հայերէն էր եւ ներկայացմունք առնուած էին բուն ընտանեկան կեանքէ, մինչդեռ մասնակցողներուն մեծագոյն մասը ռուս էին, ռուսական օրքեստրը մեր զանազան եղանակները կը հնչեցնէր, հայերէն բառ մ'իսկ չը հասկցող ռուս երգչուհի տիկին Սոկոլովայա դարձեալ ձրիաբար եւ հայերէն երգեր ուսած էր եւ կ'երգէր։ իսկ երկրորդ արժանայարգ երեւոյթն այն էր որ մեզ տուր եղող այդ կեդրոնավայրի մէջ սրտագեղ կերպիւ կը գնահատուէին մեր երգերը։

Այդ երեկոյ մեր տարերն ու եղանակներն այնպիսի ոգեւորութիւն յառաջ բերին օտարազգի այլասեռ հասարակութեանց վրայ, որ ընդհանուր փափաք յայտնուեցաւ որ այդ երգերը տպագրուելով ձայնագրութեամբ ընդհանրանան Մոսկուայի երաժշտասէր շրջանների մէջ։ Պ. Կորոչչենկո անձամբ պիտի լրացնէ ընդհանրութեան այդ փափաքը։

Սոյն երեկոյթէն զատ մի չաբաթ յետոյ յայտնի ռուս Պրոֆէսսոր Վէսկլովսկիի տանը տեղի կ'ունենար Կաւկասեան Երեկոյթ։ Վեսկլովսկի ռուսաց նշանաւոր գիտնականներէն մէկն է, իւր կինը ներկայ երեւելի ռուս գրագիտուհի մ'է եւ որդին որ յառաջիկայ տարի կաւարտէ համալսարանի ընթացքը, ջերմ սիրով կը հետեւի հայ գրականութեան ուսումնասիրութեան եւ այդ միջոցներին մասնակի հրապարակասութիւն մ'ըրաւ այդ առթիւ։ Այս այս ընտանիք իւր առուսական գաղափարը բոլորովին կերպարանափոխելով Կովկասեան նկարագիր տուած էր անոր, շուրջդ ամեն ինչ կաւկասեան էր գոգդեր, պատկերներ, զգեստներ, գրքեր բոլորն ալ կաւկասեան։ սեղանի վրայ դրուած էին հայ տպագրութեան ամենատեսակի թերթեր ու լրագիրներ և բազմաթիւ հայ գրագէտների լուսանկարների հաւաքածուն։ Երիտասարդ վեսկլովսկի մի զուարթագին խնջոյք սարքած էր իւր երիտասարդ հայ ընկերակիցների համար, որոնք կաւկասեան տարազով եկած էին։ խնջոյքին յետոյ կուգային ուրիշ ռուս և օտարազգի երիտասարդներ, որոնք ամենայն կերպիւ քէֆի և գրականութեան մէջ պարտաւոր էին կաւկասեան ոգեորժակի և կաւկասեան մտքի համակերպելով։

Մտաւորական այսպիսի պայծառ, թափանցող եւ ոգեշունչ մթնոլորտի մէջ բնական է որ մարդ, մանաւանդ երբ գրագէտ է, կը սնանի և կը զարգանայ աւելի որոշ տրամախոհութեամբ և ուղիղ հայեացքներով։ Եւ արդարեւ մարդ ու գրագէտի համար անհրաժեշտ սոյն վսեմ ուղղութեան ոգին զգալի է մեր ռուսահայ բոլոր գրագէտների մօտ, որոց գլխաւոր ասպարէզն եղած է Մոսկուայի մէջ։ Կարգացէք ամրողջ Հ՝ա՛՝՝՝ն՝՝՝ Նազարեանի եւ իւր աշխատակիցների գրական արտադրութիւնները, դոցա արձակ ու բանաստեղծական արտայայտութիւնները նեղշնչումներ են արդասաւոր մտածողութեան եւ զեղուն զգացման։ Կաւկասեան շատ լաւ հայագէտները Մոսկուայի պաշտուներ են եւ այդ ասանմանեաց միջին գլխաւորապէս կեանք են առել կամ հասունացել են Ռուսիոյ հայոց բանաստեղծական մտքերը – Պատկանեան, Շահազիզեան եւ վերջին մի քանի տարուան մէջ եւս երկու երիտասարդ բանաստեղծներ Ցովհաննէսեանի Ծատուրեան։ Ցովհաննէսեանի բանաստեղծութիւնները ընդհանրապէս լաւ տպաւորութիւն յառաջ բերին, անկէց յետոյ լոյս տեսան Ա. Լիւքսանդր Ծատուրեանի բանաստեղծութիւններն, որի մասին բաւականին յիշուեցաւ այստեղի լրագրութեան մէջ։ Վերապահելով մի առանձին յօդուածի այդ բանաստեղծութեանց մասին խօսելն՝ առայժմ այսքանը հարկ է նշանակել թէ Ծատուրեան յատակ, գրաւիչ, տպաւորող և ոգեւորող է իւր ոտանաւորների մէջ, եւ այս իսկ է ինչպէս բանաստեղծութեան նոյնպէս եւ գրականութեան առաջին գընահատելի պայմանն ու յատկանիշը։ Ծատուրեան արդէն ձեռնամուխ եղած է թարգմանելու ռուսաց լաւագոյն բանաստեղծների ընտիր ոտանաւորներն եւ մշտագիր էր շուտով հրատարակել։ Նորա թարգմանութիւնները շատ ուշիղ են ու սահուն, եւ այս, անշուշտ, լաւագոյն պայման է՝ առաւել արժանաւորապէս նկատուելու թեան նեղարակելու ռուսական ընտրելագոյն բանաստեղծութիւնները։

Մոսկուայի մէջ հայերն ունեցած են պարբերական յաջող հրատարակութիւններ՝ Հ՝ա՝՝՝ն՝՝՝, Փա՛՝՝ պատկերազարդ հանդէսն, որի նմանը դեռ երեւան եկած չէ մեր մէջ, իսկ այժմ Պ. Մկրտիչ Բարխուդարեանի խմբագրութեամբ կը հրատարակուի Գրական Հ՝՝՝ն՝՝՝, որի իրաքանչիւր հատորը, ահագին ստուարութիւն ունենալով, լի է գրական, մատենագրական, վիպական, բանաստեղծական ստեղծական և այլ հատորներու նիւթերով։ Երիտասարդ վաստակաւոր խմբագիրը՝ հայաշունչ ամեն դժուարութեան և նիւթական զոհողութեան՝ կը շարունակէ իւր այս կարեւոր գործի հրատարակութիւնն, որով արժէ հետաքրքրուիլ ով հետաքրքրուի է մեր գրական կեանքի։

Գ. ՏՕՆԱԳԵՏԵԱՆ

ԿԸ ՃԱՆՉՆԱՍ ԵՐԿԻՐՆ...

Կը ճանչնա՞ս դու երկիրն՝ ուր միշտ կ'ապրի
Ժըպիտ,
Ուր ծաղիկներ, երանութիւն, երկինք վըճիտ
Բուրմունք ունին, կեանքում գոյներ, եւ
հեշտանքի
Զով ու թարմուկ օդով մ'արբշիռ կ'ընեն
հոգի։
Նարընջենեաց երկիրը չէ, ո՛չ ալ երկիր
Ուր բողբոջին տակի պըտուղք, վարդեր
կարմիր։
Այն երկիրն հո՛ն է՝ ուր կ'ապրիս դու, սիրո՛ւն կոյս
Աչքիս առջեւ, իմ սրբարիս մօտ, մէջը հոգւոյս։
Այն երկիրն հո՛ն է՝ ուր քայլերդ անշրջապատակ,
Առանց հաշուի, կ'ուղղուին խըրոխտ և համարձակ։
Սիրաս է զոր դու կը կոխոտես չար ու գոռոզ,
Կամ թաց աչերս ուր հալին կրակ աչերդ քաղաս։
Փունջը ծաղկանց զոր քաղեցիր պարտիզին մէջ,
Կամ աչերդ գաղտուկ փախած նայուածքն անշէջ,
Բառ մը, կամ գիր, կաթիլ մ'արցունք,
կամ ճանդ անուշ,
Հո՛ն է, ո՛վ կոյս, հոն է ժըպտի աշխարհն
անփուշ։
Ա՜խ, կը ճանչնա՞ս երկիրն անեղծ երանութեան,
Երկիրն՝ ուր միշտ ծըլին յոյսեր, իղձեր
ցանկան։
Երկիրն՝ ուր ո՛չ վիշտ կայ, ո՛չ կոծ, ուր
յար ժըպտիս՝
Գերեզմանն է ·· եթէ ձեռօքդ հոն տանիս
զիս։

Գասրքէօյ — ՎԱՀԱՆ ՄԱԼԷԶԵԱՆ

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

ԿՈՑՍ

Գարնան հովե՞ր դուք գալիս,
Միւք խնկաբոյր շնչելիս,
Նորեկ բնութեան յարդ ու զարդ՝
Կոյս մի ածիք «Ծաղկազարդ»։
Կապոյտ դաշտաց եթերին,
Աստղունք՝ ծաղիկք անթառամ,
Կանաչ մարգացըն երկրին
Կոյսք են ծաղիկք չոյտ թարշա՛մ...։
Գան ի հանդերձս հարանեաց՝
Անցեալք ի թե՛ պատանեաց,
Կարմիր կանաչ նարօտիւք,
Ծըլին ծաղիկք ընդ ոտիւք։
Մի՛ վայրապար ո՛հ անկեալ
Ճըգնիք մըցիլ դո՛ւք աստղք՝
Ընդ տարաժամ մեր հնձեալ
Սըփռեալ չիրմաց ծաղկըներ...։

ԷՄՄԱ.

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ

ՎԷՐՏԻ

Բիչերուն ծանօթ է ի Ռէճճիո Էմիլիայէ Փրոսփերօ Պերդինի կոչուած անձի մը այն միջադէպը՝ զոր Յովսէփ Վէրտի յակամայս բարձրացուց ի պատիւ նշանաւորութեան։

1872ին ի Փարմա մայիս ամսոյ մէջ Վէրտիի Ամիսա ողբերգութիւնը կը ձեւացնէին, և ռէճճիացի պարոնը՝ այս նոր գործոյն համբաւէն գրգռեալ՝ մասնաւոր մեկնեցաւ իւր տունէն, 19 ֆռ. ծախք ընելով ընդ ամենը, հաշուելով նաև կայարանին մէջ ըրած «անպիտան ճաշը»։ Ողբերգութեան չհաւնեցաւ, բայց խղճմտանքը հանդարտեցնելու համար, որովհետեւ ամէնը ի՛նչ աքանչելի բան է կ'ըսէին, երկրորդ անգամ Փարմա եկաւ, երկրորդ ներկայացում մը տեսաւ, անպիտան ճաշ մը դարձեալ ըրաւ ի կայարանն, բայց դաղափարը բնաւ չի փոխեց ... և նոյն տարւոյն հաշուետարին մէջ անցուց 31 ֆռ. ծախք վասն կրկին անյաջող ներկայութեան Վէրտիի ողբերգութեան։

Այն ատեն նստեցաւ նամակ մը գրեց առ Վէրտի՝ խնդրելով որ հաստատուցանէ իրեն այս ծախքը, և աւելցուց թէ այսչափ հռչակեալն Ամիսա՝ երկու կամ շատ շատ երեք թատրոններու շրջանը ընէին վերջը՝ ապահովապէս տպագրողին դիւանատան փոշիներուն մէջ պիտի թաղուի։ Վէրտի ոչ բարկացաւ, և ոչ ուսերը թոթուեց։ այլ ընդհակառակն իւր տպագրողին Ռիքօռատիի նամակ մը գրեց դէպքը պատմելով՝ և հաւատիլով որ Փրոսփերօ Պերդինիի վճարէ ոչ եթէ 31 ֆռ., այլ 27 ֆռ. և 80 հար. «Ի՞նչ բանի համար ամբողջ ծախքը ինծմէ կ'ուզէ... (այսպէս կը գրէ Վէրտի)։ ճշմարիտ պիտի վճարեմ, թող նախ իր տունը ճաշէր»։ Ամենայն ինչ կարգաւորեալ կերպով վերջացաւ։ և ի Միլան Ռիքօռատիի տան դիւանաց մէջ պահուած է Պերդինիի ընկալագիրը, որ 15 մայիս 1872 թուականը կը կրէ։

Այս միջադէպս կրնայ կարծիք տալ ընթերցողին՝ թէ Վէրտի նուրբ սիրելութիւն մը և ուրախ զուարթ ժողովրդականութիւն մ'ունի՝ ինչպէս Ռոսսինի։ Ընդհակառակն այս դարուս կէսէն վերջը երեւցող յիրաւի նշանաւոր անձանց մէջ՝ ոչ ոք իբրեւ զՎէրտի հեռի կացեր է ուրախ ցոյցերէ և ցնծալից աղաղակներէ։ այլ պարզ, անպաճոյճ և շատ բարի անձ մ'է։ սաստիկ ատեցող ո՛ և է զովասանական յօդուածոց և հրատարակութեանց։ այնպէս որ երբ առաջին անգամ իր Ամիսան պիտի ներկայացուէր ի Դահիրէ, և նշանաւոր քնադատն Ֆիլիբրի ծանոյց իրեն երթալն ի Դահիրէ զայն լսելու համար՝ սաստիկ նեղացաւ։ Յովսէփ Վէրտի՝ իւր բովանդակ կենաց փառաւոր ընթացքին մէջ՝ պահած է միշտ արժանավայել և ծանր սիրելութիւն մը, որ զղջմացողն կը շարժէ ի յարգանս։ և առաջին անգամ անպատրաստական և հեռաբրքիր այցելու մը կը լքուցանէ։ Բարեկամական դգացմունք խորացնելու համար իւր սրտին մէջ։ և մարդկային թշուառութեանց վրայ սաստիկ և աղդու ցաւ մը կը զգայ միշտ։ բայց եթէ կայ բան մը որ զինքը զայրացնէ՝ եւ գրեթէ զղջալ տայ իւր առատաձեռնութեան վրայ՝ զոր ամէն օր կ'ընէ առ թշուառս, լրագրաց մէջ գրուած գրուատական յօդուածներն են։ կը փափագի որ աշխարհ իւր վրայ զբաղի և խօսի այն չափով զոր ինքն աշխարհի կ'ընէ։ այսինքն լուսաբեր։ արուեստագէտի եղական և տարօրինակ բնաւորութիւն, որ ճանչնալով հանդերձ հասարակութեան առ ինքն ունենալիք երախտագիտութեան պարտքը՝ չուզեր բնաւ որ իր խաղաղութիւնը վրդովի։ այլ կ'ուզէ ընկղմիլ իւր մտածութեանց, դաղափարաց, ուսումնասիրութեանց եւ երեւակայութեանց մէջ։

* * *

Կը պատմեն թէ երբ առաջին անգամ՝ (1887 փետ.) ի Միլան իւր Օթելլոն ներկայացուցին՝ մինչդեռ կը հրնչէին այս գեղարուեստական հրաշալի գործոյն արձագանքները, և լսնարտեան մայրաքաղաքը կ'ընդունէր ամէն աշխարհէ եկած արուեստաւորներ, երաժշտական մեծահանճար քննադատներ՝ Արրիկօ Պոիդօ Մէյ՝ պանդուկին սենեկաց մէջ մտնելով՝ ուր կը բնակէր Վէրտի՝ զայն շատ տխուր և լուռ գտաւ։ հարցընելով իւր այն մաղձոտութեան պատճառը՝ որ յաղթականի մը անվայել բան էր, հետեւեալ պատասխանն առաւ։

—Հիմա որ ինծմէ Օթելլոն յաջողակեցիք և հասարակութեան մատնեցիք՝ ի՞նչ տուիք փոխարէն։ ինծի համար ամենամեծ հաճոյք էր առանձինն ապրիլ իմ աշխատութեանս այն արդեանց հետ։ բայց արդ այն գործը այլ ես իմն չէ... և ալ կարողութիւն չունիմ դարձեալ գլխէն սկսելու։

Նոյն բանը կը հանդիպի այժմ նաև Ֆալըֆի համար։ Այս նոր գործը՝ ո՛րչափ առասպելաց և ցնորաբանութեանց առիթ տուաւ, երբ իմացուեցաւ թէ Վէրտի վրան կ'աշխատի։ Նշանաւոր իտալացի քննադատ մ'ալ որպէս զի այս զրուցաց վերջ տայ և իր ալ բնական հետաքրքրութիւնը յագեցնէ՝ նոյն իսկ հեղինակէն ուղեց ճշմարիտ տեղեկութիւն առնուլ։ և ի պատասխան իւր գրածին՝ հետեւեալ նամակն ստացաւ

Ձենովա 30 դեկտ. 1890

«Ձեմ գիտեր ի՞նչ կրնամ զուրցել ձեզի. Վաղթաքի նկատմամբ արդէն ամէն տեսակ բան զուրցուեցաւ—և երբեմն իրականէն ալ աւելի։—Բայց ճիշդն այս է.—Պոիդօ ինծի համար կատաբիսօս և ծաղրածու գրքոյկ մը գրեց, շատ զուարճալի է։ ես ալ կը զուարճանամ զայն նօգաներով չարչարելով։—Բիչ կամ գրեթէ դեռ ոչինչ մաս մը շարադրեր եմ։ ե՞րբ պիտի լմցնեմ արդեօք։ ո՛վ գիտէ։ պիտի լմցնե՛մ...։ Այս է պարզ և միակ ճշմարտութիւնը։ ողջոյն շատ և մաղթանք»։

Ց. Վէրդի

Այն չարչարելով զուարճանալը, որոշեալ օր մը կարգելու անստուգութիւնը, և վերջապէս իր առանձնական գործերը ուրիշի հաղորդելու խորշումը՝ յայտնի նշաններ են թէ կը զզուի հրապարակային ցոյցերէ և աղաղակներէ։

Յովսէփ Վէրտի միայնակեաց մ'է և մեծապէս խորհող անձնաւորութիւն մը։ իբրեւ պարզ նիւթական թղթոյ վրայ գրելը՝ գրեթէ իր ամէն գործոց համար չորս ամիսն աւելի չէ աշխատած։ և սակայն դեռ Ցոնիծէդդիի կայծակնանման և եղական արագութեան չի հաւասարիր, որ մէկ ամսուան մէջ՝ գրած է Լա-Էբեբէ Պրէֆ, 15 օրուան մէջ՝ Լաֆէ ոչ Լաֆէմը և ինն օրուան մէջ՝ Տն Փասքուալէ։ Յովսէփ Վէրտի՝ աւելի խորհրդածող է, և այս բանս ամիսի բնաւորութեանց յատուկ է։ կ'ուսումնասիրէ երկայն տարեն իր առարկայն, ներկայացընող անձանց այլ և այլ դէպսանց և կրից պատահմանները կը դասէ և կը կշռէ, և երբեմն այնքան զբաղած կ'ըլլայ իր ստեղծած անձնաւորութեանց դերին մէջ՝ որ ժամերով կարծես թէ յաղթականը է կամ թմբիլից ըմպելեաց ազդեցութեան տակ է։ Նաբուքոդոնոսորին ցՕրելը՝ գրեթէ կէս դարու միջոցի մէջ՝ Վէրտի մարդկային սրտի ամէն թելերը թրթռացուցեր է, պատմութիւնը բանաստեղծական լուսով մը լուսաւորեր է, առասպելները կենդանացուցեր է, մեծ մարդկանց հետ մլեր հանճարով, միջակ հանճարներն ալ բարձրացուցեր է իր անդուլ ջանիւք։ Բայց այս հանճարը որ այսքան լուսաւոր, յանկարծակի, մըչտամնաց, եւ ամենընտիր գեղգեղներու աղբիւրն եղած է՝ ոչ երբէք առաջին թափով յայտնուեր է, այլ միշտ ջանասէր պատրաստութեանց պէտք ունեցեր է։ օրինակի համար առնունք Օթելլոն իւր վերջին գործը։ 1886ին լսուեցաւ՝ որ Պոիդօ յանձներ է իրեն գրքոյկը քանի մը տարի առաջ։ բայց Վէրտի փոխանակ զայն կերպարանափոխ ընող երաժշտութեան վրայ մտածելու՝ սկսաւ Շէքսպիրն ուսումնասիրել։ թէ՝ արձակ եւ թէ ոտանաւոր թարգմանութիւնները թղթատեց, կարդաց բոլոր անհամար ծանօթութիւններն և լուսաբանութիւնները, զանազան տարբերութիւնները նշանակեց ամենէն աւելի տարակուսական կտորներուն մէջ։ Այս ոճով իւր միտքը նորանոր ծանօթութեամբք կը ճոխանար միշտ։ յետոյ կամաց կամաց Օթելլո, Տէզդէմոնա, Եակո, եւ Կասսիо իւր երեւակայութեան մէջ կերպարանեցան, աչաց առջեւ կը շրջէին, նախանձու եւ սիրով վառեալք մէկզմէկ կը նախատէին, կը բամբասէին եւ կը սպաննէին... եւ այն ատեն վարժապետը իւր հանճարոյն եւ մտաց ներքին և խորհրդաւոր հրաւիրանաց անսալով՝ ձեռքը կ'առնոյր գրիչը, եւ քիչ ամիս վերջը կուտար ի լոյս իւր մտաց զարմանալի արդասաւորութեան այս նոր ցոյցը։

Եւ սակայն միշտ երբ նոր վերջացած գործ մը հրատարակութեան կուտար՝ ցաւոք սրտի կը կատարէր այս գործողութիւնը։ Վէրտի նիւթապէս երաժշտութիւնը գրել սկսելէն առաջ՝ պէտք է, ինչպէս որ ըսինք՝ ամբողջ գործը իւր մտաց մէջ ամփոփ ունենայ։ այնպէս որ գրած ժամանակ՝ գրեթէ անսխալ է. կարծես թէ ներշնչման մը կը հպատակի։ Բայց նախ եւ առաջ պէտք է նիւթին եւ անձանց հաւնիլ. յետոյ տարբնալով՝ հոլութեամբ կ'երթայ իւր հանճարոյն առաջնորդած պողոտայէն, իւր մտաց ամենայն թափով ուշի ուշով մոռադիր կ'ըլլայ այն քաղցրերդութեանց որոնք իւր ականջին մէջ կը լսուին։ կը գունաւորէ զայնս իւր հանճարոյն վրձինով՝ եւ ահա գործը կը վերջանայ։ ժողովուրդն ապշած կը ծափահարէ բուռն կերպով։

Ահա այս է վարժապետն Վէրտի։ իտալական երաժշտութիւնը վերածնող իր նախնի երեք մեծամեծ վարժապետաց ամենեւին չի նմանիր։ բայց ժամանակին պարագայք եւ պահանջմունք ալ տարբեր էին քան ինչ որ այժմ։ երբ Ռոսսինի, Պելլինի, Ցոնիծէդդի կը գրէին՝ թատրոնը հանգամանութեամբ դեռ շատ խեղճ դիրքի մէջ էր։ եւ թատերական տեսութիւնք՝ ըստ կամս կը փոփոխէին ներկայացմունք, և միշտ նորանոր գործոց կը փափաքէին։ Դէպ ի գործոց հրաշակեաներ՝ մին զմիւսը կը յաջորդէին, այն գարնանային առատութեամբ՝ որ կատարեալ գաղափար մը կուտայ վերածնութեան ժամանակին։ եւ ժողովուրդը երաժշտական նորանոր բաներ կը պահանջէր։ Երբ մոռածենք անդամ մը որ անմահ անուանը Ռոսսինի՝ միայն տասուիրեք օրուան մէջ ստեղծեց իւր գեղեցկահիւս Սեմիրամիսը։ և հուսկ վերջին ժամուն ձանձրացած աղաչեց իւր մտերիմ բարեկամին Պետրոս Ռոմանիի՝ որ ինքը շարադրէ Տոն Պասքուալի այն մասը «թերեմ մը կը պակսի»։ պէտք է յիշել դարձեալ որ Ցոնիծէդդի՝ առաւօտ մը ի խնդրոյ Մէրքատանդէի, որ այն ատեն աչացաւով կը նեղուէր, քանու հինգ օրուան մէջ գրեց Միլանու Սկալա թատրոնին համար խոսուացուած գործը։

Վէրտի չունի այս պատրաստականութիւնը կամ արագութիւնը։ չէ փընտրած եւ չի փափագիր ալ ունենալ. սաստիկ սիրահար իւր արուեստին՝ եթէ երիտասարդութեան առաջին տարիներուն փոքր ողբերգութիւններն դարձեալ համեմատութեամբ արագ գրեց, այժմ ամիսներեաւ եւ դանդաղեցաւ։

1849էն վերջը կրսկսի Վէրտիի արուեստական ճշմարիտ յաղթանակը։ նախ յիշենք զԼուիզա Միլլէր. յետոյ գրեց Ռիկոլեդդոն. այս գործէն վերջը՝ հեղինակն աւելի ընդարձակ և խորին զգացմունքք կը ներկայանայ հասարակութեան Ցոն Բարլոսի մէջ։ այս գործով համբաւոյն գաւառներն՝ փառաց տաճարին մէջ դասուեցաւ Վէրտիի անունը, ուր կը հրամայէ ցայսօր գրեթէ մենակ յետ քառասուն ամաց անընդհատ ջանից։

Այս փառաց ժամանակի ծնունդ են հետեւեալ գործերը։ Թրովաթոր, Թըրավիաթա, Սիկիլեան Եզեկոյք, Դիմակաւոր Պարը, Ճակատագրին Ուժը, Ամիսա և Օթելլо. ամբողջ դպրոց մը, արուեստին բովանդակ ճարտարութիւնը, աշխարհ մը՝ որուն մէջ մարդ կը կորսուի։ եւ ցաղդ իսկ իր 78 տարուան հասակին մէջ այնպիսի գործոյ մը վրայ կաշխատի՝ որուն բոլոր արարուեստագէտ աշխարհն՝ անհամբերութեամբ կը սպասէ։

(ԲԱԶՄԱՎԷՊ)

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կ'երեւի թէ չերմագործութիւնը որոյ այնքան գեղեցիկ ապագայ մը կը խոսանան Օսմ. Հանրային Պարտուց վարչական ժողովոյ կողմանէ եղած խմաստուն տնօրինութիւնք, կարգ մը նոր պատճառներով բաւական փոտգաւոր կացութեան մը մէջ կը գտնուի այժմ։

Այս խնդիրն անուշտ հետաքրքրական է մեր ազգայնոց այն մասին որ բաւական լուրջ կերպիւ կրցաղ չերամի որդը կրթել Օսմ. Պետութեան զանազան նահանգներու մէջ, մանաւանդ ի Պրուսա։

Ծանօթ է մեր ընթերցողաց թէ չորհիւ եռպնդալի ջանից Մէլին անուամբ ոչ-ոնտեսագէտ երեսփոխանի մը և Գաղղիոյ Երեսփ. ժողովոյ որոշմամբ, Հանրապետական կառավարութիւնը մէկ կողմանէ իւր մաքսային սակագնիները բարձրացնելով՝ միւս կողմանէ ներքին պարգեւներ հաստատեց ազգային արուեստները քաջալերելու նպատակաւ։ Այդ կարգի քաջալերութեան մը արժանացան նաեւ մետաքսամանարանք ի Ֆրանսա ուր ցարդ բաւական քանակութեամբ ոչ միայն խոզակ այլ նաեւ մանած մետաքս կը ներմուծուէր Ճաբոնէ, Զինաստանէ և Թուրքիոյ զանազան գաւառներէ, ինչպէս Պրուսա, Իզմիրնէ և այլն։ Հեռաւոր երկիրներու մէջ ձեռք առնուելիք միջոցներու քննութիւնը մեզ չի պատկանելով, պիտի գոհանանք մեր ընթերցողաց ծանօթացնել այն որոշումներն զորս ի Թուրքիա հասարտակ մետաքսամանարանատերք կ'առաջարկեն իւրեանց արուեստին շահուց պաշտպանութեան համար։

Զնք ուզեար թէ այդ առաջարկութեանց մի քանին որք մետաքսագործութեան վրայ ծանրացող տեղային տուրքերու ջնջման կամ զեղչման կը վերաբերին, լիովին կը համաձայնանեն երկրիս շահուց։ մինչեւ իսկ եթէ Դաղղիոյ կառավարութեան կողմանէ հաստատեալ պարգեւներու համաձէք նպաստներ խնդրուէին յօգուտ մետաքսագործութեան ի Թուրքիա, ոչ նուազ համակիր պիտի լինէինք խնդրարկու արուեստաւորաց որոց մատուցած ծառայութեանց ասպիսանը՝ երկրիս ընդհանուր շահուց տեսանելով՝ համաստիճան պարգեւներու պիտի արժանանան, ընդհանուրին նպաստներով։ Սակայն չենք կարող ծածկել մեր զարմանքը երբ ի Պրուսա և այլուր հաստատեալ մետաքսամանարանաց անուամբ՝ առաջարկութիւն կը լինի այդ հաստատութեանց ազգան ապահովել զոհելով շերամագործութեան շահերը։

Մենք կը կարծենք թէ հարկ չկայ արհեստական միջոցներով սրբազրել բնական կարգադրութիւնքը։ Ուրիշ պարագայից մէջ ընդունուի իսկ այսպիսի դրութիւն մը, շերամագործութեան և մետաքսագործութեան միջեւ անշուշտ արդիւնքը այս վերջնոյն նըպաստաւոր չի պիտի լինի, քանզի հակառակ պանիր հացով վարձատրուած գործաւորներու այն սահմանափակ թուին որով մետաքսամանարանք կ'ուզեն բարձրացնել իւրեանց մատուցած ծառայութեանց արժէքը յաչս կայսերական կառավարութեան, մետաքսամանարանաց մեծագոյն մասը օտարահպատակներու պատկանելով խել մը խորհրդածութեան տեղի կուտան գոնէ տնտեսագիտական նախապաշարմանց տեսակէտով։

Գալով այն առաջարկութեան զոր այնքան ազնաբեր կը նկատեմք շերամագործութեան համար, ասի կը նկրտի բացարձակ արգելք մը հաստատել ընդդէմ արտածութեան Պրուսայի և այլ օսմանեան գաւառներու մէջ յառաջ եկած խոզակներու։

Անշուշտ դոյզն ինչ գժուարին է երեւակայել վերոյիշեալ արգելքի անուղղակի առաւելութիւնքը յօգուտ տեղային մետաքսամանարանաց։ Ահաւասիկ այդ առաւելութիւնք զորս նախատեսած են ինդրարկուք ինչպէս նաեւ այս մասին սոցա մտածելու եղանակը։ «Երբ պաշտօնական պարգեւներէ քաջալերեալ, Գաղղիացի մետաքսամանարանք կրկնեն իւրեանց գործունէութիւնը, այդ գործունէութեան կարեւոր եղող նախնական նիւթը, այսինքն խոզակը, իրաց բնական ընթացքով մեծ քանակութեամբ պիտի խուժէ ամեն կողմէ դէպ ի Ֆրանսա։ Իրաց այս ընթացքին մէջ, նախնական նիւթերու մասին ահարկու սով մը կսպառնայ Պրուսայի եւ այլ օսմանեան նահանգաց մետաքսամանարանաներու համար, որոց շահերը ապահովելու համար պէտք է արգելուլ օսմանեան խոզակները օգտուիլ այն նպաստաւոր պայմաններէն զորս վարչական պարգեւներով ոգեւորեալ գործունէութեան մը մորհիւ ֆրանսական մետաքսամանարանատերք կարող պիտի լինին նուիրել շերամագործութեան։»

Զնք ուզեր երկարօրէն ծանրանալ այս առաջարկութեան հանգամանքին վրայ, միայն կուզենք ցոյց տալ թէ ո՞րքան խարխուլ են նոյն իսկ այս մասին կատարուած յոռի տրամաբանութեան յենարանն եղող հիմունք։ Արդարեւ, թէեւ ճշմարիտ է որ վարչական պարգեւներն արտասովոր գործունէութեան մը մղելով մետաքսամանարաններն ի Ֆրանսա խոզակի սպառման ընդարձակ դաշտ մը պիտի յօրինեն այս երկրին մէջ ուշ կամ կանուխ, բայց պէտք է կոյր լինել չի տեսնելու համար թէ նմանօրինակ պարգեւներ որք հաստատուած են ի Ֆրանսա ի նպաստ շերամագործութեան, թեպէտ չպիտի տան մեր խոզակներու մեծագոյն օգտուիկ այդ կացութենէն։ Միւս կողմանէ, մեր մետաքսամանարանաց արդիւնքը չունենալով մի ուրիշ սպառման հրապարակ, եթէ ոչ մետաքսեղինաց գործարանք ի Ֆրանսա, այս երկրին մետաքսամանարանաց շնորհեալ պարգեւք վերոյիշեալ հրապարակը ց'միւսն անմատչելի պիտի կացուցանեն մեզ համար, ինչ որ մեր մետաքսամանարանաց համար սկզբնական նիւթերու, այսինքն խոզակի մասին երեւակայեալ սովի մը փոխանակ անտարբեր կը թողու զմեզ։ Միայն մէկ պարագայ կայ որ կրնայ մեր մետաքսամանարանաց նպաստակին ծառայել, այն է Թուրքիոյ խոզակները գնել այնպիսի նպաստաւոր պայմաններով որոց չնորհիւ կարելի լինի մրցել Գաղիական արուեստաւորաց հետ, բայց ոչ ոք կուրանայ անուշտ թէ այդպիսի պարագայ մը ոչ միայն անարդար այլ նոյն իսկ անկարելի է։ Քանզի երբ շերամագործք տեսնեն թէ խոզակները դատապարտեալ են միայն մեր երկրին մէջ սպառելու և աննշան գիներով կը գնուին տեղային մետաքսամանարանատերց կողմանէ, պիտի դադրին անշուշտ շերամագործութեամբ զբաղիլ և այսպիսիս սովամանէ պիտի լինին ոչ միայն իրենք, այլ նաեւ խոզակներու սովէն երկնչող մետաքսամանարանատերք։ Այս վերջին պարագան որ այնքան երկիւղ չ'ազդեր անշուշտ կարգ մը անձնասէր արուեստաւորաց, չէ կարող անտարբեր թողուլ Օսմ. Հանրային Պարտուց Վարչական ժողովը որ շնորհիւ նախաձեռնութեան կայս. կառավարութեան անդադար զոհողութիւններ կ'ընէ շերամագործութիւնը քաջալերելու համար ի Թուրքիա։ Ուստի, հաւանական է որ վերոյիշեալ վարչութիւնը հարկ եղած ձեռնարկները ընէ շուտ ընդ փոյթ պաշտօնական մարմնոյ քով, մետաքսամանարաններու ի նպաստ առաջարկեալ կարգադրութեանց մնասները հատուցելու համար առ որ անկ է։ Բայց միւս կողմանէ, վերոյիշեալ վարչութեան ձեռնարկները դիւրացնելու նպատակաւ, շերամագործք պարտին, ըստ իւրեանց կարգին, բոլորքեալ մետաքսամանարանատերց կողմանէ առաջարկեալ այդ տեսակ կարգադրութեանց դէմ և պնդել գոնէ սա կէտին վրայ թէ։ եթէ տեղային մետաքսամանարանատերք ստանձնեն հարկ եղած երաշխաւորութեամբ՝ որոշեալ գնով մը գնել պարտաւորիչ կերպիւ ո և է քանակութեամբ տեղային խոզակներ, իրենք իսկ ո և է դժուարութիւն ցոյց չպիտի տան իրենց վերաբերող ո և է կարգադրութեան մասին։»

* * *

Անշուշտ մեր ընթերցողք տեղեակ են այն մանրամասնութեանց որք կը վերաբերին ի Զուիցերիա օսմանեան արտէթղթոց նարահատատ Պանքայի մը կազմակերպութեան որոյ մասին կարեւոր տեղեկութիւններ կը պարունակեր «Արեւելք»ի մարտ 24ի թերթը։

Թէեւ վերոյիշեալ դրամատան հաստատութեանը կը վերագրուի օսմանեան արժէթղթոց այժմու ամուր կացութիւնը, սակայն չի պիտի վարանիմք յայտնել թէ նեալ են ընտրեալ խորհրդածութիւնք հիմ[illegible] վրայ որ կը կազմեցան այն սխալին հետ չվոխելու։ Արդարեւ դիւնքը պատճառին հաստատութիւն մը կրնայ այդ կարգադիւնք մը յառաջ բերել, սակայն՝ ակ արպարագային մէջ, օսմանեան արժէթուղթեն որ կը պարտին իւրեանց բարձրաձումը վերոյիշեալ դրամատան, այլ աւելի սոյն վերջինն է որ կը պարտի զուր ծնունդ օսմանեան արժէթղթոց բարձրացման սկզբնապատճառն եղող կացութեան մը, կացութիւն որոյ արտադրիչք բազմատեսակ են։

Ոչ ոք կ'անգիտանայ թէ օսմանեան հանրային պարտուց վարչութեան մատակարարած եկամուտք օր ըստ օրէ կ'աճին յօգուտ ընդհանուր պահանջատերց։ Մինչ կողմանէ, երբ եւրոպական ամենայառաջադէմ ազգաց մէջ իսկ վարչական պիւտճէի մը հաւասարակշռութիւնը «մշանջենական շարժման» գիւտին չափ անկարելի դարձած է, «օսմանեան պիւտճէն» այս անգամ 500,000 ոսկւոյ առաւելութեամբ մը գոցուած է, ինչ որ փայլուն ապացոյց մ'է ի նպաստ օսմանեան վարկին, երբ մանաւանդ ուշադրութեան առնուի սա կէտը թէ, եթէ օսմանեան վարչական պիւտճէն բաց մ'իսկ թողու, հանրային պարտուց վարչութեան յանձնուած եկամուտք լիուլի կը բաւեն ապա հովելու համար օսմանեան հանրային պարտուց տարեկան տոկոսն ու գլխավճարը։ Հարաւային Ամերիկայի ինչպէս նաեւ եւրոպական մի քանի պետութեանց եկեւմտական յուռի կացութիւնն, արուեստական կասկածելի ձեռնարկք ի Ֆրանսա և այլուր ահագին վընասուց երեւարկելով եւրոպական դրամագլուխը զայն բացարձակ անգործութեան դատապարտեցին ի Լոնտրա, ի Փարիզ և ի Պերլին ուր այս անգործութեան պատճառաւ դրամի տոկոսը ցնչին թուի մը վերածուած է այժմ։ Բայց քանի որ ամեն ոք կը փափաքի իւր դրամագլուխը շահագործել և ներկայ վիճակին մէջ միայն վստահելի գործոց յատկացնել զայն, օսմանեան արժէթուղթք իրաց բնական ընթացքով, պարտէին գրաւել դրամատերց խորին ուշադրութիւնը։ Այս առթիւ, օսմանեան թղթոց պանքայի մը կազմութիւնը ի Զուիցերիա իրաւամբ պէտք է նկատել օսմանեան թղթոց յարգելի վիճակին արդիւնքը քան թէ պատճառը։

* * *

Առեւտրական հրապարակը գրեթէ կը գտնուի միշտ այն միւնոյն կացութեան մէջ զոր կը բացատրէինք նախորդ տեսութեամբ։ Արմտեաց գիները միշտ կը նուազին։ Շաբաթուս ընթացքին մէջ 5000 քիլէ Սամսոնի կարծք ցորեն հասնելով ամբողջովին վաճառեցաւ։ Գիներն են օխան 38—39 փարա Ռումելի—Խարեսի և քիլէն 19½—21 դահեկան Ռոստոֆ—Սամսունի տեսակները։ 8000 քիլէ կակուղ ցորեն գալով նմանապէս վաճառեցան քիլէն 22ու կէս—23ու կէս զրուշէն Ֆիլիպէի տեսակները։ Այս ցորեններէն 5000 քիլէի պատրաստ մթերք մը կը գտնուի հրապարակին վրայ։ Ո և է մթերք չի կայ կիրքա և ազիմա ցորեններէ որոցմէ այս շաբաթու ևս չի հասնելով, վաճառումնք ալ տեղի չունեցան բնականաբար։

Միւս կողմանէ ծախսուեցաւ 600,000 օխա եգիպտացորեն օխան 21 փարայէն եւ 14000 քիլէ գարի, քիլէն 11¾-12½ դահեկանէն։ Ո և է առեւտուր տեղի չունեցաւ հաճարի և վարսակի վրայ որոց առաջնոյն գինն է 37-38 և երկրորդինը 20 փարայ իւրաքանչիւր քաշը։ Թեփի վրայ սովորական գործառնութիւնք եղան օխան 15 ու կէս փարայէն։ Գալով ալիւրի, 200 պարկ Սամսոնի և 3000 պարկ Իպրահիլի ալիւր գալով 1000 պարկի վաճառման մը առարկայ եղան։ Օտէսայի ալիւրները կարժեն 107-119 դահեկան ըստ զրուշի, Վառնայի տեսակները 81-86, իսկ Իպրահիլի 97-103 դահեկան։ կիրքա ալիւրը 106 զրուշ կարժէ։

Վաճառուեցան նմանապէս 700 պարկ լուբիա 85-90 դահեկանէն, 300 պարկ սիսեռ օխան 40-47, 900 պարկ կտաւատ քաշը 48-50, ու 400 պարկ կորեկ օխան 37-38 փարայէն։ Կնճիթի (սուսամ) մասին գներու թեթեւ անկում մը կը նշմարուի։ Ծախսուեցան 700 պարկ օխան 96 փարայէն արտածութեան և 100 փարայէն տեղային պիտոյից համար։ Կանեփի, խաչխալի և բամբակի հունտերու վրայ ո և է առեւտուր չեղաւ։

Արտածութեան դիւաւոր ապրանաց գալով, գործառնութիւնք անշուշտ են թիֆթիկի վրայ, միւս կը շարունակեն մեծ կենդանութիւն ցոյց տալ կապերտի վրայ որք կը փնտռուին մանաւանդ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց և Անգղիոյ համար։ Ճէէրիի հրապարակը բացարձակ անշարժութեան մը դատապարտուած էր։ Ծախսուեցան միայն 162 պարկ քիմիրէ որոց 30ը Նիկէ, սպիտակ օխան 22½-23½, 56ը Գայսէրի, Էվերէկ, Նիկէ, բնական (նաթիւրէլ)։ 17-20½, 42ը Նիկէ, դեղնագոյն, Գայսէրի Էվերէկ, 15¼-20, 4ը Գարաման, բնական 15, 5ը Գարաման դեղին, 8¾-9կէս և 25ը ստորին ապրանք 4-4¼ դահեկանէն

37 մտուկ ափոն ծախսուեցան որոց 8ը Մալաթիա, վիդիթալը, օխան 125-130, 5ը Եօղկատ Թէլէէ, 96 և 24ը Գարահիսար, Մելիսալըճ, Պիլէճիկ, Էսկիշէհիր, 85-92 զրուշի։

Ուէ գործառնութիւնք տեղի չունեցան խոզակի եւ մետաքսի վրայ։ 50 տակառ ռուսական ալբօօլ գալով ուէ վաճառման առարկայ չեղան և աւելցան ալբօօլի մեծաքանակ մթերքի վրայ, որ 1700 տակառ հասնի։

Խահուէ գաղթաբերքի, միայն 120 պարկ սին հետ միանաբատ մթերքի մի մասեղի տուին 100 ՀՕ պարկ վաճառման մանեան ոսկիէն։ 5700 պ. 80—13 օսչաբար հասնելով 5000ը վաճառուեցաւ 120 դահեկանի, ըստ դրոշի։ ռուսՕ—չաբար չեկաւ բնաւ։ վաճառեցան 200 պարկ 115 զրուշէն։ Ռանկոնի քրինձի պատրաստ մթերքը 400 պարկի վաճառման մը առարկայ եղաւ 126 դահեկանի։ Նոր ապրանք չեկաւ այս շաբթու ոչ այս տեսակէն և ոչ իսկ ճարոնական քրինձ որոցմէ ծախսուեցան 50 պարկ 170-185 դահեկանէն։ Սովորական գործառնութիւնք եղան մոմի եւ Բէթրոլի վրայ որոց գիներն են 64 դահեկան առաջնոյն և 23 դահեկան վերջնոյն համար, իւրաքանչիւր մնուկը։

ՆՈՐ ԹԱՏՐՈՆ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ

ԲԵՐԱՑԻ

Այս գիշեր, ի նպաստ Բարիզեան Թէնոռ Պ. Տէրէմմի՝

LUCIE DE LAMERMOOR

Վաղը ցերեկ, մասնակցութեամբ Պ. Տէրէմմի։

ԳԱՐՄԷՆ (CARMEN)

Սովորական երեկոյթներու գներով։

* * *

Վաղը գիշեր, վերջին ներկայացում ֆրանսական խումբին և փակումն թատերական եղանակին։ Պիտի ներկայացուի՝

L'AMOUR MOUILLE

զեղչեալ գներով։

ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Պատիւ ունիմ յայտնելու Տաճկաստանի յարգոյ Հայ վաճառականներին, որ սովորականի համեմատ դարձեալ ընդունում եմ յանձնարարական (համիսիոնէրական) պայմանով վաճառելու զանազան ապրանքներ։ Նաև կատարում եմ գնելու և ուղարկելու պատուէրներ։ ցանկացողները կարող են պայմանների մասին դիմել ինձ՝ այս հասցէով։

Odessa, M. Mouratoff. իսկ կովկասցիք ուղղակի Տփխիս Եղբ. Յովհաննէսեանց և Ընկ. գրասենեակը։ 1—5

ԴՕԿՏՕՐ Մ. ՎԱՀԼ

Պատրաստ է տալ ամէն դիւրութիւն այն հիւանդներու, որք դիմեն ի Վիէննա բժշկական խորհրդակցութեան համար։

Հասցէ՝

Dr. M. Wahe
Allg. Krankenhaus
AUSTRIA Vienna

ԹՕՄԱՍ ՈՒԻԼՍՈՆ ԵՒ ԸՆԿ.

«Թէյրոս» չոգենաւը, նաւապետ Մաքբրմ, ընդհանուր վաճառքով Հըլէն ասա հասաւ։

ՊԱՊԸ ՍԷՐԱՖԷԻՄ ԻԼԱՆ

Թիֆլիզէն մուսիէնէ գօմիսիոնտա միւսթաֆտէմ միլաղիմը սանի եաէր աղանդն 306 սէնէսինէ միւթէբաշիմ ասքերի մասաֆթը իշէնն Ֆի. 8 մայիս սէնէ 308 թարիխլի վէ 2381 զրուշա նամբզ Նիդամիյէ խազինէսինտէն վերիլմիշ օլան պիր գըթա սուրէթ գայ օլմուշ օլտուղունտան թարիխը ի

ՀՐԴԵՀԻ ԵՒ ԿԵՆԱՑ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՆՕՐԹՀ ՊՐԻԹԻՇ ԵՒ ՄԷՐՔԸՆԹԱՑԼ

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ Անգլ. Ոսկի 3,000,000. ՊԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄ 10,439 944
ՀԱՍՈՅԹ 1890 ՏԱՐԻՈՑ 2,488,197

ՆՕՐԹՀԱԼԸՆ ԷՅՇՈՒԼԸՆՍ

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ Անգլ. Ոսկի 3,000,000. ՊԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄ 3 975 500
ՀԱՍՈՅԹ 1890 ՏԱՐԻՈՑ 1,048,800

Ընկերութիւնքս պետական մէջ ունեցած Միացեալ Գործակալութեան միջոցաւ հրդեհի դէմ ամէն կարգի վտանգաւոր ապահովագրութիւններ ի գործ կը դնեն չափաւոր գնով, և իրենց ցոյց տուած բաւական ճարտարութեամբ մեծ գումարներ ապահովագրողաց կրնան վստահաբար զիրենք նոցա պատշաճ իրենց հաստատութեան, միայն հրդեհի հիւղին համար մինչեւ տարուն հատուցած գումարին 20,000,000 Անգլիական Ոսկին կ'անցնի.

ԾՈՎԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐԻԹԱՅՄ

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ Անգլ. Ոսկի 500,000 — ՊԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄ Անգլ. Ոսկի 110,000

Ընկերութիւնս կ'ապահովագրէ շոգենաւուց և առագաստանաւուց մէջի ապրանքներն և դրամածրարներն խիստ օգտակար պայմանաւ։ Գնոց և այլոց վրայ տեղեկութիւն առնուլ ուզողք կը հրաւիրուին դիմել Պ. Պարթիա Մէհմէտ Ալի փաշա խան գ. յատնայարկ թիւ 22 և 22 ներ սենեակներն, առ ԳԱՌՆԻԿ Յ. ՍԵՐՈԲԵԱՆ Գործակալ Ն. Պոլսոյ վերոգրեալ երեք Ընկերութեանց

ԵՌԱՑԵԱԼ ԱՆԹԻԲԻՈՒԻՆ

ԼԸ ԲԼԷՏՐԻԷԼԻ

ԸՆԴԴԷՄ Գ. ԼԷՅԻ ՅԱՒԵՐՈՒ, ԾՈՎԷ ԲՈՒՆՈՒԼՈՒ
ԳԵՐԱԶԱՆՑ ԴԱՐՄԱՆ ԷՆՖԼՈՒԷՆՑԱՅԻ ԵՒ ՏԱՆԿԻ

Ասիա Գառպոնիքը կը փարատէ դեղին գործածութեան յառաջ բերած խիթերն և սրտի խառնուածը։
ԼԸ ԲԼԷՏՐԻԷԼ ԵՒ ԸՆԿ. Ի Բարիզ, եւ դեղատանց մէջ։

ԼԱՆՔԱՇԱՅՐ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Ի ՄԱՆՉԷՍՏԸՐ

Հիմնեալ 1852 թ.

Դրամագլուխ Անգլ. Ոս. 3,000,000
90 դեկ. 31ին աւանդ տրուած գումար 1,658,078
1890 դեկ. 31ին պահեստ 1,255,838
Հասոյթ 1890ին 826,091

Այս ընկերութիւնը ընդդէմ հրդեհի կապահովէ ամէն տեսակ շէնք, կահ, ապրանք, ի Պոլիս և ի շրջակայսն ինչպէս և նաւերն նաւահանգստիմէջ։

Վնասի առնն ապրագ և խղճամտութեամբ։ Տեղեկութեանց համար դիմել առ գործակալութիւնն ընկերութեան, 1 և 2 դզէնի փաշա խան, Պալաթիա

Գործակալ ՐԻՉԱՐՏ Մ. ՊՈՆՏ
Ներ. տնօրէն
ՊՈՆՏ, ՍԷԼԼԷՐ ԵՒ ԸՆԿ.

Maladies de Poitrine

GUÉRIES PAR LE

SIROP d'HYPOPHOSPHITE de CHAUX

de GRIMAULT & Cie, Pharmaciens à Paris

Պու շուրսպ էն զիեասէ էսկի վաղթ. լարտան պէրու Թանըլմըշ օյան շուրսպ. լարտան օլսպ, տարիմա մէնֆաաթը ազիմէսի վէ սիրիասը կէօրիւլէ կէմիշ տիր։ Մէկզիր շուրսպան սախթէսինին թանըրմասը իչին, չիշէսինին պէյզէ չէքիլմէսէ օյմասընա, բէնկինին բէմսկէնէ օլսպ, վէ իւրէրինէ տախի կրմսը վէ գումանաեա իմասը պուլունմասընա տեգաթ օլունմպէրդ իպէիզա իտեր, պուլիչ ալէսամէթինն գանլիսի էջզիք օլսպ իսէ սախթէ տիմէք տիր։

Պու շուրսպ էօքսիրիւկիս, կիսէլէրի հասը, օյան թէրի տէֆ իչլէտիքտէն պայգա, պօղոպ իլէթիլիրինէ, վէ իչէրսէֆ տէրիլէրէ իւքիւնէթլէրէ (գաֆար), վէ գօնսնգպոնի տէնիլէն պիր նէվի վէրէմէ վէ վէրէմ իլէթինէ տախի միւֆիտ տիր։ Վէ խասթասէր էզիսպ պի մէական պրրագմպատա պուլունսան վէ ուզուն սիրէն սրթմասեր տախի կէչիրիր։

Պուլունսուր Փարիստէ Վիվիէն օսգաղընտա 8 նիւմէրօ իլէ մուրագամ մաղազատա վէ ասիր մէշէաբր էնզահանէլէրտէ պուլունսուր։ A. C.

MIGRAINES, MAUX DE TETE

GUARANA

Բարիստէ մուզիմ էնտամը Կրիմոլ վէ Գուամամանասընն Թէրթիսլ էթմէշ օյատը Կուարանա նամ իլաչու Թօզունսան պիր բաքէթ, պիր աղ էնէբրլի սու իչին. տէ էրիսիլիսլ էչիտրտէտ, Միկրէն տէ. Նիչէն պաս ադրըսընը, վէ ինիր ադրըսընը, վէ ասպիր էնչէտա պաշ ադրըլարընը տէֆ իտեր։ Սանմը, խսպալ, վէ ամէնէ տատիսի բէնը ֆայտէլի տիր։ Աֆիոն վէ պիսմիւթ կիսի դասլըդ վիրճեն մուսալիճէլէր եէրինէ պու մուսալիճէ գուլանըլաս տաչհա էյի տիր, վէ հէմոտ գանը պիր եէրէ ճէմիրթսիրմէզ։ Հէր պիր գոմոտաա 12 բաքէթ պուլունուպ, իւգէրինտէ տախի Կրիմոլ վէ Գուամանասընն իսկաստ վարտը։

Բարիստէ Վիվիէնսօգաղընտա 8 նուամէրօ իլէ մուրագամ մաղազատա վէ ասիր մէշէաբր էնզահանէլէրտէ պուլունուր։ C

Արտօնատէր Ս. ՏԱՄԱՏԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԵԼՔ ԼՐԱԳՐՈՑ

INJECTION AU MATICO

de GRIMAULT et Cie
Pharmaciens à PARIS

Բարիստէ Վիվիէն օսգաղընտա 8 նիւմէրօ իլէ մուրագամ մաղազատա մուզիմ Կրիմոլ վէ Գուամանասընին, Բէրու մէմալէքինտէ հասը օյան Մաթէրօ ադանը եարդըրդրնտան Թէրթիպ լիթմէզ օյատուղու իչուն չիրինկա սուեու, պիր գաչ սէնէ զարֆընտա տիւնեանին հէր Թարաֆրնտա քէսպի չէօհրէթ լյէմէզ տիր։ Պուլուած էն չէֆտա ադրնմբրարը (էքզիմա) ազ վարթի զարիրնտա էյի իտեր։

Բարիստէ Վիվիէն օսգաղընտա 8 նուամէրօ իլէ մուրագամ մաղազատա վէ ասիր մէշէաբր էնզահանէլէրտէ պուլունուր։ C.

ԿԻՐԻ ՋԵՒՊԻՆ ԵՒ ՏԻՆԵՐԻՆ

Տօքթօր Ա. Յէրի Ալրմսյին հիւանդութեան, պատճառն անխառն բաղադրութիւն մի է զուսբուսկինոյ, է դառնահամ և ազդու կաղդուրիչ ամէն տեսակ ֆիզիքական խանգարմանց, որ յառաջ կուգան ճաշակաւոր վարերու ալրմամբ կիսմայց կամ ու տպականալ օդերէն, որուն օգտակարութիւնն և ապաքինիչ ազդ յատկութիւնն երաշխաւորալ է նորա անհամար արդեանցը ազդ դիտուրէ ամէն։ Այս ֆիզիքական խանգարումներն յառաջ կուգան օդին մէջ լողացող թունաւոր անվնասներն նիւթոց միջոցաւ, որք թոքերն անցնելով կը մտնեն արեան մէջ, կը խանգարեն լեարդն, և յառաջ կը բերեն տեսակ տեսակ ջերմեր և տենդեր, և այնպես թունաւորումն։ որոց ամենունիսը որուած է ջերմն և տարսուա, թաղանի ջերմ, պարբերական ջերմն, ընդհատուալ ջերմն մանգասյին տենդ և հրատապ տենդեր։

Թունաւորեալ օդերէ պատճառեալ հիւանդութիւնք կը պատահին այն տեղը ուր մթնոլորտն ապականեալ և թունաւորեալ է ճահիճներէ կամ մաքճախաւոր վայրերէ բուսքեալ մահճահաս նիւթերով, կամ բաց տրբանոցներէ և ակամներու ծակտիկներէն ելած թունաւոր կայքերով, զորս մարդիկ կը ծծեն ընչաւորութեամբ։

Այդերի ջերմն ու տենդից դեղը կը ընէ այդ դառնաբերը նիւթոց կամ կայքերու ազդեցութիւնն և դուրս կը վտնէ զայն մարմնոյն մէջէն, որոյ դարեանութիւնն ստուգապէս անվտանգ և անվնաս է և օգտակ ազդ, միայն թէ տրուած հրահանգին համեմատ գործածուի։ կը ծախսի Մինասեան և ընկերաց Ամերիկեան վաճառատան մէջ ի Պալաթիա։ Պոլսոյ։ 22

COMP RUSSE

DE NAVIGATION A VAPEUR ET DE COMMERCE

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒԱՑԻՆ
ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Շաբթուան երեք եւեկուեթիւնք

Հշ. 30|11 Օտեսայի սուրհանդակ, ժամ 2ին յետ միջօրէի։
Կշ. 31|12 Աէքսանդրիոյ ուղղակի սուրհանդակ, ժամ 5ին յետ միջօրէի. Պիրէանի ճամբով
Գշ. 1|13 Մեվասասրոյի սուրհանդակ, առաւօտեան ժամ 10ին։
Դշ. 1|13 Սուրհանդակ դէպի Փոքր Ասիոյ նաւահանգիստները մինչեւ պաֆեաւ, առաւօտեան ժամ 11ին։
Հշ. 2|4 Օտեսայի սուրհանդակ, ժամ 2ին յետ միջօրէի։

Ազդ.—Ապրիլ 1|13, երեքշաբթի օրը կ պրէտէն դեպի Սուրիոյ նաւահանգիստները մեկնող ուղեւորք Զմիւռնիոյ մէջ պիտի հանդիպին Թրիքալի, Պէյրութ, Նաֆա, և Բոր-Սայիտ գացող շոգենաւն։ 10

ՖԱՆԷԼՕՑԻ ՀԻՒՍԱՐԱՆ ԵՒ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ԱՍԼԱՆԵԱՆ ԵՂԲԱՐՑ

Ի Մահմուտ փաշա, Քիւրքի խան, Թիւ 26 եւ 15, եւ Պահէճ-Գաբու, Մաքսատանէկարգ, Թիւ 44 Թօսիաքիէրի վաճառատունը։

Թէ՛ մեծ և թէ՛ փոքր քանակութեամբ՝ արանց, կանանց և տղայոց համար՝ անխառն բրդէ, մանածէ, եւայլն, ուզուած Թանձրութեամբ և ուզուած չափով յանձնարարուի։ Թիւնք կ'ընդունուին ու պատրաստ կը ծախուին ֆանէլա չապիկներ, վարտիքներ, միսցուններ, եւայլն։ Մեր ապրանքները կը մրցին եւրոպականներուն հետ թէ՛ ժամանութեամբ, թէ՛ դիմացկունութեամբ և թէ՛ իրենց նուրբ ճաշակով։ Ցանկացողք ամէն կերպիւ գոհ պիտի մնան։

ՁԵՐՄԱԿ ԱԿՈՒՄՅՆԵՐ

Առողջապահութիւն 1 Երնի

ՊՈԹՈՅԻ ՋՈՒՐԸ | EAU DE BOTOT

կը պահպանէ ակուայները, կը պնդէ լնդերքը, կը զովացնէ բերանը։

ՓՆՏՌԵԼ բուն ՊՈԹՈՅԻ ՋՈՒՐԸ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԹԵՐԱՆՈՑ՝ 17, Ռիւ տը լա Բէյ, ԲԱՐԻԶ։
Ակոց առաջ՝ 229, Սէնդ-Ոնօրէ
ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԲՈԼՈՐ ՀՈՏՈՎԱՃԱՌԱՑ ՔՈՎ

Հարցնել նաև Պոթոյի վիրնեկրը ՏԸ ԹՈՒԱԼԷԹԸ, Ներքուեթամբ և բոյրովը գերազանց.
2203 Կը գտնուի ի Կ. Պոլիս, Պօն Մարշէն, 354, Մեծ փողոց Բերայի

ԱՄԵՆԷՆ ՄԵԾ, ԱՄԵՆԷՆ ՀԻՆ, ԱՄԵՆԷՆ ՀԱՄԲԱՒԱՒՈՐ

ՀԱՆԴԵՐՁԵԼԻՆԱՑ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՀԱՆԲԱԾԱՆ ՕՐ ՀԱՄԱՑՆ ԵՒՐՊ. ԹՈՒՐԲԻՈՅ, ԱՍԻԱԿԱՆ ԹՈՒՐԲԻՈՅ ԵՒ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

ՖՐԱԹԷԼԼԻ ԿՈԼՏԷՆՊԵՐԿ

Աւելորդական Ասուան Նեբէլ

Այս վաճառատուն կը յանձնարարուի հասարակութեան և ամէն մրցման կրնայ դիմադրել իր կերպասներուն ընտիր յատկութեամբը, պատրաստութեան տոկունութեամբը, ինչպէս նաև հանդերձին գեղեցիկ կտրուածքովը։

ԴԼԽԱՒՈՐ ՄԹԵՐԱՆՈՑՔ Ի Կ. ՊՈԼԻՍ

Թիւնելի քով Թիւ 2, եւ Բարաքէօյի Կամուրջին գլուխը Թիւ 28
ՄԵԾԱՐԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՐԱՆԱԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄ
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Հռոդոս	Փիլիպէ	Քիոս	Տրիպոլիս (Սուրիական)
Քավալա	Բոր-Սաիտ	Թարսուս	Եաֆա
Ռուսմուք	Սելանիկ	Ատանա	Աքեա
Զմիւռնիա	Սամսուն	Պէյրութ	Աղեքսանդրիա
Վառնա	Մերսին	Դամասկոս	Գահիրէ և Ն. Ն.
Պուրկաս			

ԴԱՐՈՒՍ ՄԵԾ ԳԻՒՏԸ

ԷԼԻՔՍԻՐ ԿՈՏԻՆՕ

արագապէս կը բուժէ երիկամանց, միզանծուծի հիւանդութիւնները, Ռոնալ Անարիւնները, ծիւրեալները, և այլն։ Կ'երիդասարդացնէ և կեանքը կ'երկարէ։ Իսկապէս վերանորոգիչ տարր մն է։ արտակարգ զօրութեամբ և անոնման առատութեամբ նոր արիւն մը կուտայ։ Ընդհանրապէս հիւթ մը չպարունակելով, ամէն տարիքի մէջ կրնայ գործածուիլ, առանց ոեւէ վտանգի։

Շիւրը 20 Ֆրանք։ ի Փարիզ, Սէն Լազար փողոց Թիւ 7, վարչութեան կեդրոնատեղիէն խնդրել Տքթ։ Ժիւլ Լաֆոժի տետրակը պատկաւոր Փարիզի թժշկական Համալսարանէն։ այդ տետրակը պիտի զրկուի ձրիապէս և առանց ճամբու ծախքի։

Ի Կ. Պոլիս կը վաճառուի Քանլիէի Բիլիրանական դեղարանը։

ԱՆԱՆՈՒՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՔԻԵՆԱԿԱՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ԶՈՒԼԱՒԱՆ

ՆԱԽԿԻՆ ԳՈՐԾԱՒԱՆ ՍԷՔ ԵՂԲԱՐՑ, ՏԱՐՄԹԱՅՏ

ՄԱՆՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆՔ
ԶԱՌԱՏՈՒՆԵՐՈՒՆ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆՔ
կը հասատատուին ցորեն և հանգամանդ, թէ ալրոյ յատուկ լաստաքիթ, Բրինձ կեղտելու գործիքներ. Գարի փեսեկող և մաքրող ալրիք. Ակսող մեքենայք
ՇՈՂԵՇԱՐԱԾ ՄԵՔԵՆԱՑՔ
Գլանով մը և բարդրեալ դրու թեան հատեսնա յոյժ նուազ ոյգի ապահելու եթանաւորութեամբ։
Կեսաչոր մանուկք։ արուեստական եղկաթուղիք.
ՅՈՐԵՆ ՇՏԵՊԱՐԱՑՔ
ՋՐՀԱՆՔ

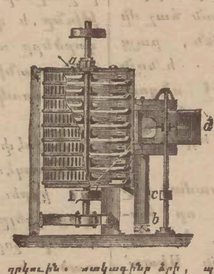

ՓՈԽԱՆՑՈՐԴՔ
Բոլոր գերմանական կամ ամերիկեան դրութեան (Սիլոյ).
ԱԶԻՄԱՐԱՆ ՋՐՏԵՂՈՒՈՑՔ
Ազիւարանք կը հասատատուին Երկանեակ փոց համար Երկանեկնք
Ակեստրանի մեքենայք
Ոսոնեանուերն ապրանք պարպող վերամբարձ մեքենայք
Շարժուն վերամբարձ, փոխադրիչ մեքենայք.
ՊՏՈՒՏԱԿԱՑՔԻՐ ԵՒ ՋՐԱԲԱՇԽԱԿԱՆ ԱՆԻՒՐ
Ջրաբաշխական վերամբարձ, լրատաբ խասի յարմարի մեքենայք։

Աշխարհի ամէն երկրաց մէջ կը գրկուին։ տակագինք ձրի, պայմանները յոյժ գոհացուցիչ են վճ. Ր. ՀԷՐԲԵՐԻ։
Ընդհ. Ներքոյայցուցիչ Ժ. ՍԲՐԻՆԿՍՀԱԼԶ, Կ. Պոլիս, Կալաթա, Սելանիկ խան, 29.

ՇԻՐԲԻԹԻ ԽԱՅՐԻՅԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

1892 ՄԱՐՏ 4 ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ՄԻՆՉԵՒ ԱՊՐԻԼ 20

Վոսքրէն Յէնդ ըսքենարը

Օգ Շ1պէպէք Ա.ռնավ. Գուրուչ. Օրթաք. Պէշիք.
12 35 եկեղեց. Մէկ. Պէօրիւք. Թարպ. Կէնիք Միրկ. Ր. Հիսար Պէպէք Ա.ռնավ. Գուրուչ. Օրթ. Պէշիքթաշ
12 30 Վանիք. Զէնկէյ. Պէյլեր. Գուզկ.
12 30 Պէյգօղ Բաշպա. Զուզդ. Գանլըճ. Ա. Հիսար Գանա. Վանիք. Զէնկ. Պէյլ. Գուզկ.
1 40 Պէյգոդ Բաշպա. Եէնիք. Գանլըճ Մրկ. Ր. Ա. Հիսար Գանտիլ. Ա.ռնտա. Զէնկէր. Պէյլոդ. Օրթաք. Գզկ.ճ. Իսկիւսար Պէշիք. Գաղաթաշ
1 40 Եէնիք. Մէսար. Պէզդ. Թարպ. Եէնիք Խթէն. Մրկն. Ր. Հիսար Պէպէք Ա.ռնվ. Գ. Բէ. Օրթաք. Պէշիքթաշ.
2 50 Ա. Գավ. Մէզարդ Տէօյ Թարպ. Պէյգոդ Բաշպա. Զուզդ. Գանլըճ Ա Հիս. Գանտլ. Վանիք. Զէնկ. Պէյլեր. Գուզկ. Իսկար
3 5 Եէնիք. Մէզդ. Պէզիւք. Թարպ. Եէնիք. Սթէն. Մրկ. Պէյտ. Ր. Հիսար Պէպէք Ա.ռնվ. Գուրուչ. Օրթ. Պէշիքթաշ
4 30 Եէնիք. Մէզարդ. Պէզիւք. Թարպ. Եէնիք. Սթէնեա Մրկէնա Պէյտ.Ր. Հիսար Պէպէք Ա.ռնվ. Գուրչ. Օրթաք Պէշիքթաշ
4 35 Եէնիք. Մէզարդ. Պէօրիւք. Թարպ. Պէյգոդ Բաշպա. Զուզ. Գանլ. Ա Հիսար Գանտիլ. Վանիք. Զէնկ. Պէյլեր Գուզկ. Պէշիկթաշ
6 — Եէնիք. Մէզարդ. Պէօրիւք. Թարպա. Եէնիք. Մրկ. Պէյտ. Ր. Հիսար Պէպէք Ա.ռնավ. Գուրչ. Օրթաք. Պէշիք.
7 — Մրկն. Ր. Ա. Հիսար Գանտ. Ա.ռնվ. Զէնկ. Պէյլէկ. Օրթաք. Գզկնճ. Պէշիք. Իսակ.
7 — Եէնիք. Մէզարդ. Պէզիւք. Թարպ. Պէյգոդ Բաշպա. Եէնիք. Մրկ. Գանլըճ. Ր. Ա. Հիսար Գանտիլ. Ա.ռնավ. Զէնկէ. Պէյլ. Օրթաք. Գուզկ. Պէշիք. Իսակ.
7 45 Ա. Ր. Գավ. Եէ.իմ. Մէզդ. Պէշիք. Թարպ. Եէնիք. Մրկէնա Ր. Հիսար Պէպէք Ա.ռնվ. Օրթաք. Պէշիկ.
8 45 Մէզարդ. Պէզիւքտէրէ Թարպաղիա Պէյգոդ Բաշպա. Զուզ. Գանլ. Ա. Հիսար Գանա. Վանիք. Զէնկ. Պէյլ. Գուզկ. Իսակ.
9 — Պէզիւքտ. Թարպ. Եէնիք. Սթէնեա Պէյտ. Ր. Հիսար Ա.ռնավուտքեյ Օրթաք Պէշիկ.
10 — Եէնիք. Մէսարդ. Պէզիւք. Թարպ. Եէնիք. Մրկն. Ր. Հիսար Պէպէք Ա.ռնվ. Գուրչ. Օրթ. Պէշիք.

Կոմուրքէն Դէնիզ ըսքենարը

2 30 Պէշիք. Օ Թաք. Ա.ռնավ. Պէպէք Ր. Հիսար Մրկն. Եէնիք Թարպ. Պէզդ. Մէսարդ. Եէնիք.
3 20 Իսակ. Գուզկ. Պէյլեր. Զէնկ. Վանիք. Գանա. Ա. Հիսար Գանլըճա. Զուզդ. Բաղչաքէն Պէյգոդ. Թարպ. Պէզդ. Մէզդ. Եէնիք.
3 35 Գասաթ. Իսակ. Պէշիք. Գուզկ. Օրթ. Պէյլ Զէնկէյլ. Ա.ռնավ. Գանա. Ա. Ր. Հիսար Գանլըճ. Մրկ. Եէնիք. Բաշպա. Պէյգ. Թարպ. Պէզիւքա. Մէզդ. Եէնիք.
4 15 Պէշիկ. Օրթաք. Գուզ. Ա.ռնավ. Պէպէք Ր. Հիսար. Պոյաճ. Սթէնեա Եէնիք. Թարպ. Պէզիւքա. Մէզարդ. Եէնիք.
5 15 Իսակ. Պէշիք. Օրթ. Գուզ. Ա.ռնվ. Պէպէք Ր. Հիսար Մրկն. Եէնիք. Թարպ. Պէզիւք Մէզդ. Եէնիք. Ր. Ա. Գավագ
5 20 Իսակ. Պէշիք. Գզկնճ. Օրթաք. Պէյլէրզկ Զէնկէր. Ա.ռնվտ. Գանա. Ա. Ր. Հիսար Գանլճ. Մրկէնա
6 — Գասաթ. Իսակ. Պէշիք. Օրթաք Ա.ռնավ. Պէպէք Ա. Ր. Հիսար Մրկն Եէնիք. Պէյգոդ Թարպ. Պէզդ. Մէզարդ.
— Պէշիք. Իսակ. Գուզկուանդ Պէյլեր. Զէնկէյ. Ա.ռնավ. Գանտ. Ր. Հիսար Պոյաճ Գանլըճա Եէնիք. Թարպ. Պէօրիւք.
8 30 Պէշիքթաշ Օրթ. Ա.ռնվուտ. Պէպէք Ր Հիսար Մրկն. Եէնիք. Թարպ. Պէզդ. Մէզդ Եէնիք.
9 20 Պէշիկ. Օրթաք. Գուզ. Ա.ռնավ. Ր. Հիսար Պոյաճ. Եէնիք. Պէյգոդ. Թարպ Պէզիւք. Մէզարդ. Եէնիք.
10 15 Գասա. Պէշիք. Իսակ. Գուզկ. Պէյլ Զէնկէյ Գուրուչ. Ա.ռնավ. Գանաչ. Ա. Ր. Հիսար Գանլճ. Մրկ. Եէնիք. Բաշպա. Պէյգոդ
10 5 Գաս. Գուզկ. Պէյլեր Զէնկ. Վանիք. Գանա Ա. Հիսար Գանլըճա Բաշպ. Պէյգոդ Մէզ. Ր. Ա. Գավագ.
10 20 Պէշիքթաշ. Օրթաք. Գուրուչ. Ա.ռնավ. Պէպէք Ր. Հիսար Պոյաճ. Մրկէնա Սթէնեա Եէնիք. Թարպ. Պէզդ Մէզարդ. Եէնիք.
11 10 Իսակ. Գուզկ. Պէյլեր. Զէնկ. Վանիք Գանա Ա. Հիսար Գանլըճ. Զուզ. Բաղչ. Պէյգ.
11 20 Պէշիքթ. Օրթաք. Ա.ռնավ. Պէպէք Ր Հիսար Մրկն. Եէնիք. Թարպ. Պէզդ. Եէնիք.
11 30 Պէշիք. Գուզկ. Օրթ. Պէյլեր. Զէնկ. Վանիք.
12 — Պէշիք. Օրթաք. Գուզ. Ա.ռնավ. Պէպէք.

ԼԻՈՆԻՕՆ L'UNION

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԱՆԱՆՈՒՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ԸՆԴԴԷՄ ՀՐԴԵՀԻ ԵՒ ԿԵՆԱՑ

Հաստատեալ ի Փարիզ, իւր կեդրոնավայրն, Պանք փողոց, 15

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Պ. Պ.
Ա. Տ'ԷՅՇԹԱԼ, Ազգային երեսփոխան, Նախկին վարչական Պանքայի, Նախագահ Ֆրանսական Հարաւային երկաթուղեաց ընկերութեան, ՆԱԽԱԳԱՀ
Ս. ՄԱԼԷ, Մաէ եղբարց Գրամատունէն, Նախագահ «Բարի-Լեոն-Մէտիթերրանէ» երկաթուղեաց ընկերութեան, Նախագահ Օսմ. կայս. Պանքայի, ԴԵՐ-ՆԱԽԱԳԱՀ ԻՒՆԻՕՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ.
Թ. ՕՏԷՈՒ, Նախկին դրամատեր, Նախագահ Վլիէյ Մոնթանեքի և Բրէնաքի ածխահանաց Ընկերութեան։
Ս. ՀԻՒՍԷԼ, Նախագահ Մէլիւզինի Ծովային Ապահովագրական ընկերութեան։
ՀՐԴԵՀԻ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ՝ Պ. Պ. ՇԱՌԼԸ ՌՕՊԷՐ. Նախկին պետական խորհրդական, ՏՆՕՐԷՆ Պաւօն Ժ. ՍԸՐՈՒՋ, Նախկին եղիպտական քննիչ, ԴԵՐ-ՏՆՕՐԷՆ

Պ. Պ.
Ս. ՃԷՅՄՍԸՆ, Հօթինկէք և Ընկ. գրամատարաց տունէն։
Ֆ. ՄԻՇՕ, Նախկին Նախագահ Սէնի Առեւտրական Դատարանին, վարիչ Ֆրանսական Պանքայի, վարիչ Ֆրանսական Հիւսիսային երկաթուղւոյն։
Հ. ՄԻՐԱՊՕ, Միրապօ Բաքար, Բիւրարի և Ընկ. գրամատարաց տունէն։
Ա. ԹԻԻՐՆԷՅՍԸՆ, Լանտի երկաթուղեաց Ընկերութեան վարիչ։
Ա. ՎԷՐՆ, Վէրն և Ընկ. գրամատարաց տունէն, վարիչ Ֆրանսական պանքայի, տունչ Ֆրանսական Հիւսիսային երկաթուղեաց ընկերութեան, վարիչ Օսմ. պանքայի։
ԿԵՆԱՑ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ՝ Պ. Պ. ԱԼՊԻՐ ՖՈՒՌ, ՏՆՕՐԷՆ ԷՕԺԷՆ ԼԸ ՄԷՆ, ԴԵՐ-ՏՆՕՐԷՆ

ԿԵՆԱՑ ԺԻՒՂ

ՀԻՄՆԵԱԼ 1829ԻՆ

Դրամագլուխը	Ֆր.	10,000,000
Պահեստի դրամ	»	93,8
Կենաց համար վճարուած	»	59,000,000
Ապահովագրեալ գումարը	»	243,580,000

ՀՐԴԵՀԻ ԺԻՒՂ

ՀԻՄՆԵԱԼ 1828ԻՆ

Դրամագլուխը	Ֆր.	10,000,000
Պահեստի դրամ	»	6,700,000
Գանձերի ապահովագրին (Բոնֆ)	»	63,770,000
1890ի հասոյթը	»	15,000,000
Հրդեհի վնասուց վճարուած	»	160,570,000

Ընկերութեան դրամատեարը ի Կ. Պոլիս. ՕՍՄ. ԿԱՅՍ. ՊԱՆՔԱ

Մանրաման տեղեկութեանց համար դիմել առ Մասնաւոր Տնօրէնն Կ. Պոլսոյ, ՍԻՄՈՆ ՔԱՅՍԷՐԼԵԱՆ, Կալաթա, Մահմուտիէ փողոց, Քամանտօ Պանգայի դիմաց, Երամեան խան, Թիւ 2